

ACTIVITATEA BĂNCII „VICTORIA” DIN ARAD (1887—1918)

LUCIAN DRONCA

CAPITOLUL I

PREMIZE ISTORIOGRAFICE

Studierea domeniului financiar-bancar reprezintă o componentă importantă și interesantă din viața economică a epocii moderne. În perioada de dezvoltare și apoi de centralizare a capitalului, băncile au reprezentat un element esențial în păstrarea, valorificarea și investirea sa în sectoarele unde se simțea nevoia.

Locul și rolul băncilor în viața economică a Românilor din perioada modernă este un domeniu cercetat insuficient în istoriografie.¹ Abordarea studiului monografic al unei bănci pentru perioada de până la 1918 poate avea în vedere modul și necesitatea înființării ei, evoluția operațiunilor, rolul avut în ridicarea economică și culturală a populației, relațiile interne și internaționale.

În cazul băncilor românești din Transilvania, acestea au contribuit la sprijinirea economică îndeosebi a românilor, dar clientela lor era recrutată și din rândul populației maghiare și săsești. Băncile românești au început a fi înființate în Transilvania începând din 1871, când a luat ființă la Sibiu banca „Albina”, din inițiativa lui Visarion Roman, care a constituit, după propria sa expresie, „începutul începutului”.² Ea a sprijinit ulterior înființarea și organizarea altor aproximativ 150 bănci românești din Transilvania până la 1914.³

Necesitatea întemeierii băncilor românești a fost determinată aici de nevoia crescândă de credite a țărănimii române. Țăranul român, eliberat din iobăgie prin legile votate de Dieta de la Pozsony (Bratislava) și sancționate de împărat la 30 martie/11 aprilie 1848, se vedea dintr-odată pus în proprietatea deplină a sesiei pe care o lucrase până atunci. Legile au fost aplicate și în Banat și Crișana.⁴

Lipsa instrumentelor agricole necesare pentru lucrarea acestui lot de pământ îl va împinge însă pe țăran în brațele cămătarului. Înființarea primei bănci românești întârzie totuși până în 1871, în condițiile în care sașii și maghiarii dispuneau deja de o organizare a creditului. Băncile maghiare și săsești amânau sau refuzau de cele mai multe ori acordarea creditelor la români.

Primele inițiative de organizare a creditului din Ungaria și Transilvania au aparținut sașilor. În 1835, datorită străduințelor lui Peter Traugott Lange s-a înființat la Brașov „Kronstädter Allgemeine Sparkassa”.⁵ (Casa generală brașoveană de economii). Ungurii au reușit înființarea pri-

mului lor institut de credit și economii în 1840 la Budapesta: „Pesti első hazai takarékpénztár“ (Prima casă de economii din Pesta).

În 1841 se înființează la Sibiu a doua bancă săsească „Hermannstädter Allgemeine Sparkassa — Casa generală sibiană de economii). Prezența ei la Sibiu a influențat ideea întemeierii aici a băncii românești „Albina“. La data înființării ei, Ungaria nu dispunea de o lege comercială proprie, astfel că „Albina“ a fost fondată în conformitate cu dispozițiile codului civil austriac, introdus în Transilvania prin patentă imperială din 1 septembrie 1853. În 1872, Stefan Apaffy, profesor la Universitatea din Budapesta a fost însărcinat cu pregătirea unui anteproiect de lege comercială. Acesta devine legea XXXVII din 15 mai 1875, care reglementa și înființarea societăților comerciale. Băncile românești au avut în vedere două forme prevăzute de lege: societățile pe acțiuni, reglementate în articolele 147—209 și asociațiile, reglementate de articolele 223—257.⁶

În privința Aradului, una din primele bănci care a luat ființă aici a fost „Első Aradi Takarékpénztár“ (Prima casă de economii din Arad) întemeiată în 1840. Deși era o bancă maghiară, acționarii ei erau recrutați din rândul burgheziei locale, fără deosebire de naționalitate.⁷

Prima bancă românească din Arad a fost banca „Victoria“, înființată în anul 1887. Ea se va plasa la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX pe locul secund ca importanță în sistemul băncilor românești din Transilvania, după banca „Albina“. Dată fiind această poziție, „Victoria“ nu a constituit însă până acum subiectul unei monografii speciale. Banca arădeană este amintită în contextul unor studii sau lucrări cu caracter general dedicate băncilor românești din Transilvania în ansamblu.

O primă preocupare pentru istoricul băncii „Victoria“ datează din 1924 și se datorează lui M. Popovici: *Scurtă istorie asupra înființării institutului de credit și economii „Victoria“ din Arad*, rămasă în manuscris. Lucrarea subliniază faptul că românii erau lipsiți de sprijin din partea autorităților guvernamentale și au înființat acest institut „ca să fie baza unei vieți mai bune pentru populația noastră asuprită“.

În 1936, încă sub impresia crizei economice din 1929—1933 ce zguduise și sistemul bancar românesc, Nicolae Petra publică în paginile revistei „Economia românească“ un studiu dedicat istoricului băncilor românești din Transilvania.⁸ Studiul se oprește și asupra fondării „Victoriei“ subliniind faptul că în 1887 s-au întemeiat și alte bănci românești în Ardeal. Este prezentat și un scurt bilanț care reflectă dezvoltarea băncii arădene până la primul război mondial. Acest studiu a fost dezvoltat ulterior într-o lucrare în care autorul subliniază rezultatele obținute de „Victoria“ comparativ cu cele ale băncii „Albina“. Autorul afirmă că banca arădeană era a doua ca importanță după cea sibiană.⁹

Sabin Cioranu în 1944 va aborda într-un studiu publicat în „Observatorul social-economic“, contribuția pe care au avut-o băncile românești din Transilvania la pregătirea unirii ei cu România.¹⁰ Autorul subliniază că „Victoria“ a participat alături de băncile românești mai mari din Transilvania („Albina“, „Ardeleana“, „Bihoreana“, „Timișana“) la înființarea de noi bănci, ușurând strângerea de capital, delegând funcționari pentru organizarea contabilității și administrației acestora sau

acceptând funcționarii de aici să facă practică în cadrul lor. Se subliniază și rolul pe care l-a avut „Victoriei” în activitatea cultural-filantropică.

Implicarea funcționarilor „Victoriei” în viața politică este subliniată de Bujor Surdu într-un studiu publicat în 1962 în „Anuarul Institutului de Istorie” din Cluj.¹¹ Tot aici, în 1977 Mihai D. Drecin dedică un studiu genezei asociației băncilor românești din Transilvania, „Solidaritatea” subliniind rolul funcționarilor de la „Victoria” în întemeierea ei cât și în cadrul conferințelor băncilor române care au precedat acest moment.¹² În monografia sa dedicată băncii „Albina”, Mihai Drecin amintește și rolul băncii „Victoria” în preluarea depunerilor aparținând românilor transilvăneni emigrați în America.¹³

Profesorul arădean Nicolae Roșu subliniază într-un studiu publicat în 1980 rolul pe care „Victoria” l-a avut în întreținerea gărzilor naționale, constituite în noiembrie 1918, sub autoritatea Consiliului național militar român de la Arad.¹⁴

Liviu Maior releva că banca „Victoria” a grupat în jurul ei reprezentanții arădeni ai noului activism politic, care constituiseră la Arad „Clubul național”. Conducerea acestuia era compusă din membrii ai direcțiunii sau acționari ai „Victoriei”.¹⁵ Această situație a fost expusă anterior și de istoricul Vasile Popeangă.¹⁶

Remarcile cu totul incidentale pe care le fac autorii acestor lucrări despre banca „Victoria” deși toate îi subliniază importanța, credem că fac utilă o primă încercare de realizare a unei monografii. Reconstituirea se bazează pe studierea fondului arhivistic aparținând băncii, păstrat la „Arhivele Statului”, Filiala Arad. Fondul constă din corespondența și din registrele de contabilitate ale „Victoriei”. Studiarea fondului ne îndreptățește la afirmația că acesta nu este exhaustiv.

Datele arhivistice au fost completate cu cele furnizate de revistele financiar-bancare („Revista economică”, „Anuarul băncilor române”) și presa vremii (ziarele „Tribuna” — Sibiu, „Tribuna poporului” și „Românul” de la Arad) precum și cu studiile și lucrările editate apărute după 1918. Începând cu această dată banca „Victoria” evoluează într-un cadru nou, până la desființarea ei în 1948 prin „Legea privind naționalizarea principalelor întreprinderi industriale, miniere, bancare, de asigurări și de transport”. Lichidarea definitivă a băncii a avut loc în 1950, punându-se astfel capăt activității ei financiare deosebite și laborioase.

CAPITOLUL II

ÎNFIINȚAREA ȘI ORGANIZAREA BĂNCII

Succesul pe care l-a reprezentat în viața economică a românilor transilvăneni întemeierea în 1871 la Sibiu a băncii „Albina” a dat un puternic impuls apariției în anii următori și a altor bănci în diverse zone ale Transilvaniei¹. Un rol important în întemeierea și susținerea lor, mai ales prin acordarea creditelor de reescont va reveni băncii „Albina” și acționarilor ei. Dintre aceștia se detașează preocupările fraților Mocioni

care s-au remarcat și în întemeierea băncii „Victoria“ la Arad, în anul 1887.

Inițiativa a fost luată în noiembrie 1886 de un grup de fruntași naționali arădeni, din care făceau parte și Alexandru Mocioni, Antoniu Mocioni, Aurel Suci, Nicolae Oncu.

În cursul anului 1867 a fost redactat proiectul de statute, acțiunea pentru întemeierea băncii derulându-se în spiritul legii XXXVII din 15 mai 1875, care reglementa înființarea societăților bancare.

La începutul anului 1887, statutele băncii au fost supuse spre aprobare instituțiilor centrale (Ministerul Regal Ungar de Agricultură, Industrie și Comerț, Ministerul de Finanțe și cel de Justiție), iar hotărârea luată a fost transmisă autorităților locale. Statutele băncii au fost aprobate și de tribunalul regesc local, astfel că la 22 martie/3 aprilie 1887 a avut loc adunarea generală de constituire în localul din strada Déak Ferencz, nr. 8².

La sfârșitul secolului XIX, institutele bancare românești se puteau înființa sub formă de înouri (asociații) sau ca institute de credit și economii³, banca „Victoria“ făcând parte din ultima categorie.

„Victoria“ a beneficiat de la întemeiere de autoritatea morală deosebită a unor reprezentanți ai elitei naționale care au luat inițiativa întemeierii ei, majoritatea având interese legate de zona Aradului: Alexandru Mocioni, care între 1872—1874 a fost deputat al cercului Radna; Antoniu Mocioni care dispunea în comitatul Arad de domeniul Pusztaszt. Pál și care între 1865—1875 fusese deputat dietal al cercurilor Sírja și Sasca; George Mocioni care posedă în Banat două domenii, iar între 1865—1875 reprezentase ca deputat în parlament cercul Moravița din comitatul Timiș; Eugen Mocioni, fost deputat dietal al cercului Sân-Nicola Mare între 1869—1872; Mihai Veliciu, născut în comuna Sepreus din comitatul Arad, fost notar comunal, de la 1878 avocat în Chișineu, președinte al clubului național din comitat și conducătorul opoziției românești în congregația municipală; Nicolae Onau și Aurel Suci care practicau avocatura în Arad din 1877, respectiv 1879 și care se vor remarca în mod deosebit în conducerea afacerilor băncii.

Acestora li s-au alăturat și alții: avocații Grigore Venter, Dumitru Antonescu, George Lazăr, medicii George Vuia și Nicolae Ciacan, preotul Petru Grozda, asesorul consistorial David Nicoară, industriașul Costa Oberknez, economistul Mihail Raicu, proprietarii George Dogariu, Atanasie Sandor, George Florescu ș.a.

În cadrul adunării generale de constituire s-a procedat la citirea statutelor și s-a hotărât asupra convocării unei noi ședințe la 8 aprilie 1887. Obiectivul urmărit în această ședință a fost alegerea consiliului de conducere al băncii. În fruntea consiliului direcțiunii a fost ales ca director executiv Nicolae Oncu, Dumitru Bonciu ca președinte și David Nicoara ca vice-președinte. Ca membri în direcțiune au fost desemnați M. V. Stănescu, George Vuia, N. Ceacăn, Mihai Veliciu, C. Oberknez, G. Venter, D. Antonescu și A. Suci.

Pentru controlul operațiunilor băncii și a corespondenței lor cu evidența din registre, a fost constituit comitetul de supraveghere format din Atanasie Sandor, Vasile Mangra, Anton Caracioni, George Lazăr și

Ioan Beleş⁴. Titulatura băncii a fost „Institutul de Credit și Economii „Victoria” S.A., Arad” cu semnarea ei și în limbile maghiară și germană.

În urma alegerilor, Nicolae Oncu devenea primul director executiv al băncii, funcție pe care o va deține până în anul 1912, când îi va succeda la conducere experimentatul secretar Sava Raicu ce se remarcase și ca un bun contabil al băncii.

Sediul băncii a rămas până în anul 1893 în localul din strada Deák Ferencz la nr. 8. Acum s-a reușit achiziționarea unui sediu nou al băncii⁵, situație determinată de extinderea operațiunilor și creșterea numărului clientelei care au făcut neîncăpătoare vechile birouri. Noul sediu al băncii era situat în centrul orașului, vizavi cu clădirea Primăriei, în str. Arhiepiscopul Iosif nr. 1. Ulterior, în 1909 „Victoria” va cunoaște o nouă extindere prin achiziționarea unei clădiri situate pe aceeași stradă la nr. 2, în valoare de 200 000 coroane⁷.

Membrii consiliului de conducere al băncii, care dețineau fiecare un anumit număr de acțiuni, nu erau oameni cu o strictă pregătire de specialitate în domeniul financiar-bancar, ci exercitau profesii libere (medici, avocați, preoți etc.). Această situație era însă compensată prin creditul moral deosebit pe care ei l-au conferit acțiunii de întemeiere a „Victoriei” și activității ei ulterioare.

În perioada de la întemeierea ei și până la 1918, cursul afacerilor și operațiunilor băncii au cunoscut o evoluție ascendentă, ceea ce i-a permis deschiderea de filiale în Chișineu (1907), Siria (1910) și Ineu (1911), comune aflate pe teritoriul comitatului Arad.

În fapt, primul apel pentru înființarea unei filiale a „Victoriei” a venit din comuna Buteni și a fost lansat în cursul anului 1905 de un grup de 60 de locuitori din comună și din regiunile înconjurătoare: Almaș, Bârsa, Voivodeni etc., între ei aflându-se avocați, preoți și învățători. Ei au înaintat către direcțiunea „Victoriei” un „memorand”⁸ în acest sens, prin care dădeau expresie unei situații care se regăsea peste tot în Transilvania: faptul că încă și la această dată țărani români care simțeau nevoia unor credite trebuiau să și-o satisfacă la cămătări veroși, majoritatea maghiari și evrei. Încă de la început, „memorandul” subliniază necesitatea ca „Victoria” să creeze o filială în Buteni pentru a scoate pe țărani „din ghearele cămătarilor fără suflet și fără Dumnezeu”. În continuare este prezentată o expunere de motive în favoarea deschiderii aici a filialei. Neavând de unde face împrumuturi, în condițiile în care comuna Buteni era centrul cel mai neproductiv al comitatului, locuitorii de aici se adresau cămătarilor evrei care cereau dobânzi mari, „despoid poporul și așa destul de sărac”. Deși existau în zonă câteva bănci maghiare, încasau și ele dobânzi de până la 16%.

Necesitatea de a fi sprijiniți era motivată de românii din Buteni cu dorința de a nu mai putea să fie influențați de nimeni atunci când datoria îi va chema față de biserică, școală sau neamul lor. Aceasta în condițiile în care și salariile destul de modeste ale preoților și învățătorilor proveneau în mare parte din fondurile statului și lor li se puteau astfel pune ușor piedici în calitatea lor de conducători ai locuitorilor de la sate. Îndatorându-se la cămătări străini pentru a-și acoperi nevoile stringente ce priveau ocupațiile lor de lucrători ai pământului, ei erau siliți să-și

valideze drepturile cetățenești împotriva dorinței lor și a intereselor neamului. Acțiunea deschiderii filialei ar fi fost ușurată de faptul că banca posedă în Buteni o casă în proprietate, care-i putea servi drept sediu. Românii din Buteni au exprimat în fapt prin acest memoriu, dorința lor de a-și satisface necesitățile economice la o bancă românească.

Deși nu s-a reușit deschiderea filialei, cazul românilor din Buteni a creat un precedent care va determina direcțiunea băncii să deschidă în anii următori filiale în alte comune din comitat, în condițiile în care dezvoltarea afacerilor ei i-a permis acest fapt.

Astfel, în 1907 are loc o primă extindere prin întemeierea unei filiale la Chișineu⁹. Deschiderea ei a avut loc la 16 ianuarie, sediul fiind stabilit într-o casă cumpărată de la notarul public din Chișineu, Iuliu Chirilescu. Noua filială va efectua toate operațiunile obișnuite de bancă, adică esconta cambii, acorda împrumuturi pe efecte publice (lombard) și mijlocea împrumuturi ipotecare etc. Ea a fost pusă sub direcțiunea lui Mihai Veliciu, care la această dată era și președinte al consiliului direcțiunii la centrala băncii. Pentru îndeplinirea operațiunilor filialei, centrala a delegat ca șef de birou pe George Adam, iar ca și casier pe Augustin Boțoc.

Filiala din Siria a fost deschisă la 18 septembrie 1910 într-o atmosferă festivă, la eveniment participând 15 funcționari ai „Victoriei” în frunte cu secretarul Sava Raicu, cu Nicolae Marcu membru în comitetul de supraveghere și Axente Secula, membru în direcțiune¹⁰. A fost prezentă întreaga inteligență din localitate, preoțimea în frunte cu protopopul Mihai Lucuța și învățătorii din Siria în frunte cu directorul local Ion Bogdan. Au mai participat avocații E. Hotăran și E. Monția, câțiva funcționari consistoriali din Arad și un grup de 200 de țărani. Sediul filialei a fost stabilit într-o casă situată în centrul comunei, renovată și transformată în birou. La conducerea ei au fost desemnați Axente Secula ca delegat al direcțiunii, Atanasie Popovici ca șef de birou și Romul Boșevici, însărcinat cu casieria.

Înființarea filialei din Ineu a avut loc în condiții mai speciale. În cursul anului 1911 s-au desfășurat tratative cu banca „Lunca” din Ineu în vederea fuzionării acesteia cu banca „Victoria”. În urma acestor tratative și a proiectului prezentat de direcțiunea „Victoriei”, a XXIII-a adunare generală a acționarilor ei a decis fuzionarea cu mica bancă din Ineu, care devenea astfel o nouă filială a „Victoriei”¹¹.

La începutul anului 1912, „Victoria” anexează tot în Ineu sucursala „Gyulavidéki Takarékpénztár” (Casa de păstrare din Gyula și împrejurimi). Datorită crizei economice din Ungaria și a retragerii capitalurilor străine în acest an, numeroase bănci maghiare se confruntau cu dificultăți, această bancă cedând practic „Victoria” sucursala sa din Ineu. Ea a fost luată în primire de Sava Raicu la 20 decembrie 1911/2 ianuarie 1912, activele acestei bănci cifrându-se la o jumătate de milion de coroane, „Victoria” a cumpărat cu această ocazie și casa avocatului Mérö Samu din piața comunei, care fusese sediul băncii maghiare anexate.¹²

Necesitatea întemeierii „Victoriei” a fost relevată la scurtă vreme. În 1892, deci după 5 ani de funcționare, banca a reușit o primă ridicare a capitalului ei social.¹³

CAPITOLUL III

ACŢIONARI ŞI CLIEŢI

Banca „Victoria” şi-a constituit capitalul de fondare prin subscripţie publică de acţiuni. Capitalul social care a stat la baza demarării activităţii băncii a fost de 100 000 florini, acţiunile având o valoare nominală de 100 fl. Cele 1 000 de acţiuni au fost subscrise de un total de 325 acţionari.¹

Succesul subscrierii acţiunilor a determinat ca la 1 octombrie 1887, „Victoria” să-şi deschidă casele pentru clienţii săi.

Anul 1887 a marcat în activitatea pe tărâm financiar-bancar a românilor din Transilvania întemeierea, alături de băncile româneşti existente deja, a altor 5 bănci noi: „Arieşană” în Turda (capital 50 000 fl.); „Auraria” în Abrud capital (30 000 fl.); „Mureşana” în Reghinul săsesc (capital 60 000 fl.); „Sebeşana” în Sebeş-Alba (capital 15 530 fl.) şi „Silvana” în Şimleul Silvaniei (capital 75 000 fl.). Acestora li s-a adăugat banca „Victoria” fiind de remarcat faptul că ea a beneficiat de valoarea cea mai mare a capitalului de fondare dintre băncile româneşti întemeiate în acest an.

Cele 1 000 de acţiuni oferite de „Victoria” spre subscripţie publică au fost achiziţionate de diverse categorii sociale astfel:

- 1) 19 mari proprietari au achiziţionat 130 de acţiuni.
- 2) 99 de liberi profesionişti (funcţionari, avocaţi, medici, preoţi, profesori) au achiziţionat 333 de acţiuni.
- 3) 52 de proprietari mijlocii de la sate au achiziţionat 56 de acţiuni.
- 4) 26 de negustori şi proprietari mijlocii de la oraşe au achiziţionat 86 de acţiuni.
- 5) 117 ţărani au achiziţionat 336 de acţiuni.
- 6) 12 instituţii şi asociaţii au achiziţionat 59 de acţiuni.

Procentual, situaţia se prezintă astfel:

Categoria	1)	5,84%	din acţionari	au subscris	13,0%	din acţiuni
	2)	30,46%	„	„	33,3%	„
	3)	16%	„	„	5,6%	„
	4)	8%	„	„	8,6%	„
	5)	36%	„	„	33,6%	„
	6)	3,69%	„	„	5,9%	„

Cel mai mare număr de acţiuni l-au subscris:

1) Dintre proprietarii mari: George Dogariu (31), George Mocioni (16), Antoniu Mocioni (14), Dumitru Antonescu (11), iar ceilalţi sub 10 acţiuni.

2) Dintre cei cu profesii libere: avocaţii Aurel Suci (22), George Lazăr (20), Mihai Veliciu (18), Nicolae Oncu (15), Ioan Mihu (15), medicul Ioan Hossan (22), episcopul Nicolae Fekete Negruţiu (15), episcopul Ioan Meşianu (7).

3) Dintre proprietarii mijlocii de la sate nici unul nu a reuşit să achiziţioneze peste 10 acţiuni, cele mai multe fiind subscrise de Dimitrie Dobrau şi Nicolae Braia (câte 9 acţiuni).

4) Dintre negustori și proprietari mijlocii de la orașe, numărul cel mai mare de acțiuni a fost subscris de comerciantul orădean George Florescu (15).

5) Dintre țărani toți au subscris sub 10 acțiuni, cele mai multe fiind achiziționate de Ilie Bozga⁴. Dumitru Bozgan și Maria Avrămuțiu (câte 7 acțiuni).

6) Din rândul instituțiilor și asociațiilor se remarcă cu cel mai mare număr de acțiuni subscrise banca „Albina” din Sibiu (37), apoi fondul școlar al parohiei ortodoxe române din Toracul Mare (8), comunitățile parohiilor ortodoxe din Arad și Curtici (câte 4), Pilul-mare (3); Nădlac, Simand, Micălaça (câte 2); Măderat, Brusturi, Săn-Nicolau Mic și Cuvin (câte una).

Majoritatea acționarilor din zonele rurale proveneau din satele care făceau parte din comitatul Arad: Pâncota, Siria, Miniș, Ceala, Lipova, Măderat, Chișineu, Simand, Gurahonț, Apateu, Sepreuş, Sântana, Sîcula etc.

Acționarii cu reședința în orașe proveneau majoritatea din Arad, apoi din Budapesta, Szeged, Biserica-Albă, Oravița, Caransebeș, Sibiu, Brașov.

Astfel, încă din primii ani de funcționare banca va sublinia preocuparea ei de a contribui la „lucrările oneste pe toate terenele vieții economice”.² Dintre depunătorii pe care „Victoria” îi va atrage în număr tot mai mare mulți dintre ei au întreținut o bogată corespondență cu centrala băncii, legată mai ales de problema înscrierii unor dobânzi provenite din sumele depuse, transpuneri de bani în alte conturi, cereri pentru mărirea procentelor dobânzii acordate de bancă etc. Unii dintre ei reprezentau diverse instituții sau fonduri destinate unor scopuri de binefacere. Pe lângă preluarea depunerilor spre fructificare, „Victoria” s-a remarcat și în acordarea de credite, fără a face discriminare între maghiari și români. În cazul în care ratele nu erau plătite la timp, banca proceda la înprocesuarea clienților ei, fără a deosebi între naționalitatea lor. Cu intentarea unor astfel de procese se ocupau avocații băncii.³ Numai între 10 martie 1891 și 13 mai 1898 date scadente au fost înregistrate 71 de cazuri în care debitorii au fost înprocesuați. Majoritatea datoriiilor au fost recuperate, 23 de debitori dovedindu-se însă insolabili, iar 9 prezentau dubii în privința solvabilității lor, în urma evaluării bunurilor de care dispuneau.

Avocații băncii și-au făcut datoria cu profesionalism și corectitudine. Excepție au făcut avocatul George Lazăr, care a prejudiciat banca în cursul anului 1900 de suma de 2 022,48 K, pe care și-a însușit-o, folosindu-se de participarea la diverse licitații în scopul validării intereselor băncii.⁴

La 6 octombrie 1900 a avut loc o operațiune de verificare a casei și administrării afacerilor de proces din cancelaria avocațială a institutului realizată de George Vuia, Mihai Veliciu, N. Oncu și Sava Raicu, de față fiind și avocatul George Lazăr. Acesta a fost descoperit prin faptul că sumele primite anticipat de la casa băncii pentru purtarea proceselor nu le administrase și păstrase în casa de bani din localul ei ci le purta împreună cu banii săi privați. S-a mai constatat că din sumele primite ca

numerar pentru purtarea unor procese G. Lazăr a înscris la casa institutului valori mai mici decât cele reale, sub diverse motive: efectuarea unor contracte de vânzare între părți, atribuindu-și diurne pentru execuții la care în fapt nu a participat ci a delegat pe secretarul său, sau folosindu-se în numeroase cazuri de o singură plenipotentă, dar însușindu-și taxa de timbru ce trebuia aplicată celorlalte. Avocatul a fost obligat să restituie paguba făcută ceea ce îl va determina ca în august 1901 să comunice direcțiunii că cele 40 de acțiuni pe care le deține la „Victoria” dorește să le vândă, motivând că nu mai poate fi interesat de institutul în fruntea căruia „stă omul care fără nici un scrupul de conștiință și numai din răzbunare a atentat la onoarea mea”. Aluzia la Nicolae Oncu era foarte transparentă.⁵

Acest scandal declanșat la nivelul factorilor de conducere ai băncii nu a fost făcut public pentru a nu afecta prestigiul de care institutul se bucura la această dată în rândul clientelei.⁶

Numărul depunătorilor la „Victoria” de la înființarea ei și până în 1918 s-a ridicat la aproape 32 000, majoritatea fiind țărani, comercianți, dar și personalități ca Aurel Suciu, N. Oncu, A. Brote, M. Veliciu, Vincențiu Babeș, Vasile Goldiș, Nicolae Petra Petrescu, Emilia Doctor Rațiu, episcopii Ioan Mețianu, Nicolae Popea, Ioan I. Popp, vicarul Ioan Moldovan, Alexandru Sterca-Suluțiu. Majoritatea au purtat corespondență cu direcțiunea „Victoriei”. M. Veliciu⁷, V. Babeș⁸ și Alexandru Sterca Suluțiu⁹ sunt interesați de acțiunile pe care le posedau la Victoria. Episcopul diecezan al Caransebeșului, Nicolae Popea solicită în mai multe rânduri înscrierea dobânzilor pe diverși ani de gestiune cerând depunerea lor mai departe spre fructificare¹⁰, atât pentru cele personale, cât și cele care aparțineau Consistoriului diecezan ortodox român al Caransebeșului¹¹. Episcopul arădean Ioan I. Popp mulțumește băncii pentru donațiile făcute institutului pedagogic — teologic din Arad.¹²

Vasile Mangra, vicar episcopesc în Oradea predă „Victoriei” la 22 ianuarie 1903 o poliță de asigurare pe care el o avea la societatea de asigurare pe viață „Anker” din Viena, ca amanet pentru toate creditele cele are sau le va avea la „Victoria” și autorizează banca ca după moartea sa să ridice suma de asigurare de 10 000 K și din aceasta să-i lichideze toate datoriile.¹³ La 8 iunie 1917 datoria cambială pe care o avea la Victoria este lichidată și cere returnarea poliței.¹⁴ Vasile Mangra s-a preocupat și de înscrierea unor dobânzi sau ridicarea unora din fondurile pe care „Casa consistoriului ortodox român” din Oradea le avea depuse la banca arădeană: „Reuniunea învățătorilor”, fondurile școlare Beznea, Beliu, Valea Mare, Cetea, Cornițel; fondurile parohiale Pocola și Beliu; fondul bisericilor din Coroi și Tinca; fondul aparținând fundațiilor „G. Lazăr”, „Mihoc” și „Oancea”.¹⁵

Din corespondența Emiliei Rațiu transpar greutatea cu care se confruntă după moartea lui I. Rațiu. Ea solicită de aceea băncii să-i acordeze 6% dobânzi după suma depusă (față de 5% în mod obișnuit), însă pentru început nu i se poate acorda decât 5,5%.¹⁶ În 1914 ea cere ridicarea dobânzilor la 7%¹⁷, datorită creșterii prețurilor în Sibiu, unde locuia cu fiica sa Felicia și cu care după mărturisirea ei împărțea greutatea vieții.¹⁸ Cererea îi este acceptată iar „Victoria” îi trimite sumele respective prin banca „Albina”.

În rândul depunătorilor băncii se înscriu și fruntașii lumii rurale românești: preoți, învățători, avocați, medici, care pe lângă interesele lor proprii, solicită „Victoriei” credite pentru zidirea sau repararea unor biserici, înzestrarea unor fonduri școlare sau parohiale, înscrierea dobânzilor după aceste sume etc. Astfel de solicitări sunt adresate băncii prin corespondența primită din partea unor parohi aparținând comunităților bisericesti din Buciumi¹⁹, Cociuba²⁰, Almaș²¹, Chisindia²², Gurahonț²³, Curtici, Almaș, Șimand, Cuvin, Hălmagiu²⁴; avocați din Beiuș²⁵, Oravița²⁶, Buteni²⁷, Pecica²⁸; judele comunei Poieni²⁹, medicul Ioan Hossan, fondator la „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român”³⁰ etc. Parohiile dispuneau de mai multe fonduri. Spre exemplu, parohia din Pecica solicită la 3 februarie 1904 înscrierea dobânzilor în conturile: epitropia parohială; fondul bisericesc; fondul de înmormântare; fondul școlar; fondul corului bisericesc; fondul mormintelor și al crucilor bisericesti³¹. De asemenea, „Victoria” avea deschise și fonduri de ajutorare în diverse scopuri, înscrise pe numele inițiatorilor acestora sau al destinației lor: fondul de ajutorare „Ioan Popasu”³², cele aparținând Consistoriului ortodox român din Arad³³, fondul școlii greco-catolice de fete din Oradea³⁴, fundațiunea episcopului „Ioan Mețianu” Arad³⁵ etc.

O serie de instituții și asociații se vor remarca ca și clienți permanenți ai băncii încă de la întemeierea lor: „Societatea de lectură de la institutul pedagogic — teologic” din Arad; „Reuniunea femeilor române” din Arad; „Asociația națională română „Arădana”; „Tipografia română diecezană” din Arad; „Fondul sinodal congresual și fondul de pensii al preoților din dieceza Caransebeșului; banca „Albina” din Sibiu etc.³⁶

Din desfășurarea operațiunilor pe care le efectua „Victoria” a realizat profituri, o importantă parte a lor fiind alocată unor scopuri filantropice și culturale, dar și dotării și întăririi fondului de rezervă. Acesta oferea o garanție deosebită afacerilor băncii, ceea ce reprezintă și o explicație pentru creșterea de la an la an a volumului depunerilor. Aceasta a pus la dispoziția băncii capitaluri care putea fi manevrate sau investite în cambii, afaceri cu imobile, negocierea vârsămintelor din țară și străinătate, deschiderea de conturi curente simple la orice casă din țară sau străinătate.

Prin întreaga activitate desfășurată de cei concentrați în jurul ei, banca „Victoria” a reprezentat principiul politic „prin noi înșine”, care definea de fapt orientarea activistă în mișcarea națională.

CAPITOLUL IV

CAPITALUL ȘI OPERAȚIUNILE BĂNCII

Analiza activității desfășurate de bancă și a bilanțului realizat în cursul unui an de gestiune avea loc în cadrul adunărilor generale ale acționarilor la care ei participau fie personal, fie prin trimiși ai lor cu plenipotență. În cadrul adunărilor generale era prezentat raportul de activitate și bilanțul realizat în anul precedent, confirmate de comitetul de

supraveghere, care garanta exactitatea datelor și concordanța lor cu cele înscrise în registrele băncii.

În cadrul adunărilor generale se luau hotărâri majore în privința modului cum conducerea băncii înțelegea să asigure evoluția în viitor a afacerilor, distribuirea profitului net, urcarea capitalului de acțiuni ș.a. Hotărârile erau aprobate prin votul acționarilor: 1—2 acțiuni dădeau drepturi la 1 vot, 3—4 acțiuni la 2 voturi, 5—6 acțiuni sau mai multe la 3 voturi.¹

„Victoria” și-a constituit iar ulterior și-a mărit capitalul social prin subscrieri publice de acțiuni. După succesul clasării capitalului social în acțiunile emise la întemeiere, în scurtă vreme „Victoria” a avut posibilitatea să procedeze la o majorare a acestuia.

În condițiile în care în cursul anului 1892, banca realizase un re-
viriment de peste șase milioane de fl.², și dispunea de un fond de rezervă de 23 000 fl., direcțiunea a procedat la o nouă emisiune de 2 000 acțiuni. Prețul unei acțiuni a fost stabilit la 120 fl., iar totalul capitalului societății s-a ridicat la 300 000 fl. Rațiunea care a stat la baza acestei ridicări a capitalului social a fost dorința majorării resurselor financiare care puteau oferi băncii posibilitatea acordării unor credite mai mari cu dobânzi mai reduse. Astfel, dobânzile institutului de pe urma acestei operațiuni urmau să fie realizate nu atât pe seama clientelei cât pe aceea a realizării unei circulații mai mari a numerarului.³ Acțiunile beneficiau de toate drepturile de la 1 ianuarie 1893. În acest an banca a reușit să achiziționeze și un nou edificiu în valoare de 58 300 fl., sumă înscrisă la capitalul active.⁴

În anul 1905 banca realizează o nouă urcare a capitalului social. În acest an, depunerile au crescut la aproape 6 milioane K⁵, ceea ce impunea aducerea capitalului social în conformitate cu valoarea acestuia. Capitalul social prin noua emisiune de 3 000 de acțiuni a urcat la 1 200 000 K, „Victoria” atingând astfel în privința valorii acestuia o sumă egală cu capitalul băncii „Albina”. Valoarea nominală a unei acțiuni era de 200 K iar ele puteau fi achiziționate la un preț de 300 K. Din acesta, 200 K urmau să revină capitalului social, iar câte 100 K, reprezentând un total de 300 000 K revenea fondurilor de rezervă.

În urma prospectului emis de direcțiune, fiecare vechi acționar putea achiziționa un număr de acțiuni până la totalul celor pe care le deținea din emisiunile anterioare. Aceasta trebuia realizat într-un termen fix, în caz contrar pierzând dreptul de prioritate la subscrierea lor. Acțiunile care nu erau cumpărate de vechii acționari, urmau a fi vândute la prețul fixat de direcțiune, care nu putea fi mai mic de 300 K. Câștigul ce urma a fi realizat era folosit, de asemenea, pentru dotarea fondurilor de rezervă. Dividenda de pe urma noilor acțiuni urma să fie calculată de la 1 ianuarie 1906. Până la această dată cei care subscriau acțiuni primeau 5% dobânzi după sumele plătite în contul noilor acțiuni, din momentul achitării până la 31 decembrie 1905. Subscrișii care rămăneau în restanță cu plățirea punctuală în conformitate cu termenele stabilite de bancă, urmau să plătească la casă 6% dobânzi după sumele restante. Dacă ratele nu erau plătite la termenele fixate, cele deja achitate reveneau fondurilor de rezervă, acțiunea neplătită se anula și în locul ei se emitea un nou titlu de acțiune.⁶

Acestea au fost principiile care au stat la baza emisiunii noilor acțiuni ce au avut loc pe parcursul anului 1905. Urcarea capitalului social a fost posibilă și datorită sacrificiului făcut de acționari, care renunțând la interesele de moment au stabilit prețul noilor acțiuni emise la o sumă care depășea valoarea nominală cu 50%, ceea ce a și dat posibilitatea dotării fondurilor de rezervă cu 300 000 K.

Anii 1901—1906 s-au caracterizat în general prin abundență de numerar, pe fondul unei crize financiar-economice, de intensitate medie. Gospodăria țaranului român suferă în cursul anului 1902 din pricina epizootiei, iar în 1904 de pe urma unor recolte slabe de cereale și fân. Din a doua jumătate a anului 1906 are loc însă un început de înviorare economică și pe fondul unei bune recolte din anul 1905. Aceasta a dat posibilitatea clientelei de a efectua depuneri și a returna la timp creditele contractate la bancă.⁸ La începutul anului 1907 însă, criza reizbucnește, fiind marcată de scumpetea numerarului și de restrângerea lui. Banca arădeană va manifesta ca urmare reținere în acordarea de credite. Momentul a fost depășit relativ ușor, în anii următori având loc un nou reviriment în viața economică.

La 11 martie 1911, a XXIII-a adunare generală a băncii a apreciat că existau condiții favorabile pentru o nouă ridicare a capitalului social. S-au aprobat majorarea acestuia printr-o nouă emisiune de acțiuni în valoare de 1 200 000 K, sumă care urma a fi împărțită în 6 000 de acțiuni în valoare nominală de 200 K. Ele urmau a fi oferite de asemenea cu prioritate vechilor acționari, la cursul de 300 K pentru o acțiune. Restul acțiunilor rămase neoptate și cele pe care vechii acționari voiau să le cumpere peste numărul de opțiuni de care dispuneau, urmau să fie vândute la cursul 400 K pentru o acțiune. Termenul de opțiune a fost stabilit de la 15 aprilie până la 15 mai 1911. Aceeași adunare generală a aprobat și fuzionarea cu „Victoria” a băncii „Lunca” din Ineu, care datorită greutăților financiare și fiind o instituție de proporții reduse se afiliase la „Victoria” încă din 1910.

Pentru aranjarea părții financiare a acestei fuzionări și transformarea „Luncii” într-o nouă filială a „Victoriei” s-a decretat și o emisiune specială de 500 acțiuni, în valoarea nominală de 200 K pentru o acțiune.⁹ „Victoria” a emis astfel un prospect special, care prevedea că un acționar vechi avea posibilitatea de a subscrie cu prioritate din această emisiune atâtea acțiuni noi câte poseda din emisiunile anterioare. Din cele 500 de acțiuni emise cu ocazia fuzionării băncii „Lunca”, 250 au fost oferite cu drept de prioritate acestora, la prețul de 400 K/acțiune. „Victoria” ofereă o acțiune nouă pentru 4 acțiuni de la „Lunca”, pe lângă o simplă declarație de optare și depozitarea acțiunilor fără plată. După aceste acțiuni au fost oferite 5% dobânzi, începând cu sfârșitul anului 1911. Acțiunile noi și cele rămase neoptate de la „Victoria” sau de la „Lunca” au fost oferite în primul rând acționarilor și în al doilea rând altor persoane care au dorit să devină acționari ai băncii.

Cei care nu se încadrau în termenul fixat își pierdeau dreptul de prioritate. Vechile acțiuni au fost ștampilate cu nota de emisiune. Subscrierile aveau valoare doar dacă cei care achiziționau acțiunile plăteau și prima rată de emisiune. Dacă ratele nu erau plătite la timp, cele deja achitate urmau să intre în dotarea fondului de rezervă. Acționarilor

de la „Lunca” care nu s-ar fi folosit de dreptul lor de prioritate, urmau să li se anuleze acțiunile neoptate. Pe lângă plățirea de către aceștia a valorii lor nominale de 100 K pentru o acțiune, „Victoria” avea dreptul să emită acțiuni noi cu prețul de 400 K. Ele urmau a fi eliberate numai după plățirea întregului preț de emisiune și cu începere de la 1 noiembrie 1911. Noile acțiuni au beneficiat de toate drepturile cu începere de la 1 ianuarie 1912. Până la această dată toți cei care au subscris acțiuni au primit 5% dobânzi după ratele plătite în termenele stabilite de institut. Cei care nu efectuau la termen plata acestor rate au trebuit să achite 6% dobânzi pentru întârziere.¹⁰

Întreaga operațiune a avut succes întrucât publicul era interesat în a avea afaceri cu „Victoria”. Aceasta în condițiile în care în urma noii emisiuni de acțiuni, care a fost și ultima din perioada de până la 1918, capitalul social s-a ridicat la suma de 2 500 000 K, iar fondurile de rezervă atingeau aproximativ 2 000 000 K¹¹, o valoare aproape egală cu a capitalului social.¹² Toate aceste urcări de capital banca le-a efectuat impunând acționarilor sacrificii bănești, în scopul dotării deosebite a fondurilor de rezervă ale societății.

Odată cu fuziunea băncii „Lunca”, „Victoria” a ajuns să domine pe plan financiar întreg cercul Ineului. Concurența pe care a început să o facă aici banca arădeană va determina institutul „Gyulavidéki takarékpénztár” să-și ofere „Victoriei” filiala ei din Ineu.

La începutul secolului „Victoria” era recunoscută ca a doua bancă românească din Transilvania, urmând ca importanță după „Albina” din Sibiu. La 1914, capitalul social al „Albinei” prezenta suma de 6 000 000 K, iar al „Victoriei” mai puțin de jumătate: 2 500 00 K. Însă rezervele băncii arădene depășeau pe cele ale „Albinei”: 1 906 000 K față de 1 660 000 K. Este tot atât de evident însă că situația aceasta era determinată de obligațiile și extinderea mult mai largă a afacerilor „Albinei”, în calitatea ei de conducător în sistemul băncilor românești din Transilvania, instituționalizat sub forma asociației „Solidaritatea” în 1907.

Prin urmare, după o perioadă de consolidare pe care a cunoscut-o „Victoria” de la 1888 până la 1900, a urmat o perioadă în care banca își va extinde treptat operațiunile. Situația a continuat până la primul război mondial, perioadă în care vor avea loc restrângeri în volumul anumitor operațiuni.

Principalele operațiuni care intrau în sfera de activitate a băncii erau: depunerile spre fructificare, scontul de cambii, reescontul, împrumuturile ipotecare, împrumuturile pe efecte (lombardul).

Din efectuarea acestor operațiuni, precum și din alte speculații, banca realiza venituri, în acord însă cu principiile politicii de bancă, conform cărora aceasta o structură solidă atunci când realiza beneficii modeste și constante, arareori acestea putând atinge volumul celor realizate de întreprinderile comerciale și industriale.

După reținerea tuturor cheltuielilor din venitul brut realizat, rezulta un venit net, care reprezenta în fapt profitul băncii. Din acesta conducerea „Victoriei” s-a preocupat în mod deosebit pentru dotarea fondului de rezervă și a fondului de pensii, preferând să mențină dividendul acționarilor la o valoare medie.

Cea mai importantă operațiune efectuată de „Victoria” era primirea depunerilor spre fructificare.¹⁴ În cadrul acestora intrau operațiunile de giro. În registrele institutului fiecărui depunător i se deschidea un cont în care se înscrisa suma depusă pentru păstrare. El putea dispune trecerea unei părți din ea sau a întregii sume în contul unui alt depunător al băncii de la care cumpăra ceva, operațiunea respectivă numindu-se girare.

Banca efectua și operațiuni de cont curent, care derivau din cele de giro. Contul curent cuprindea două capitole: „credit” (pentru ceea ce datora banca), respectiv „debit” (pentru ceea ce datora clientul băncii). Depunerea făcută de un client era înscrisă la contul „credit”. Când clientul avea de plătit cuiva anumite sume, aviza banca, care efectua această operațiune, înscrind-o la capitolul „debit”. Pentru sumele depuse, banca plătea dobândă, iar pentru cele achitate în contul respectiv, o încasa.

Banca arădeană primea și depuneri spre păstrare, ele trebuind să fie restituite în starea în care i-au fost încredințate. Termenul cel mai lung în care păstra aceste depozite era de 3 ani, perioadă după care depozitul trebuia prelungit. În caz contrar, banca îl putea depune la judecătorie, pe cheltuiala deponentului.

Între depozite, ramura cea mai importantă era reprezentată de depozitele bănești. Banca le putea folosi împrumutându-le altora, operațiune de pe urma căreia încasa dobânzi. Prin urmare, aceste depuneri bănești erau fructificate.

Venitul băncii rezulta din diferența între dobânda cu care acorda împrumuturile și dobânda pe care o oferea depunătorilor. Astfel, „Victoria” încasa la împrumuturi 7% dobânzi (din 1892 se manifestă tendința de scădere a acestora), iar dobânda pe care o practica după depuneri era de 5%, redusă din 1904 la 4,5%. Aceasta era socotită potrivit normelor bancare la o jumătate de an, putând fi capitalizată fără vreo înștiințare a depunătorului și fructificată în continuare. Aceasta era și în avantajul băncii, care putea să lucreze în continuare cu aceste capitaluri¹⁵.

O mare parte a depunătorilor băncii se adresează în corespondența pe care o purtau cu aceasta pentru înscrierea în continuare a dobânzilor care li se cuveneau de pe urma capitalului depus¹⁶, transferul¹⁷ sau girarea unor sume¹⁸. Semnalări pentru efectuarea unor astfel de operațiuni a primit banca din rândul unor depunători privați între care se remarcă personalități ca Nicolae Popea, Vasile Mangra, Vincentiu Babeș, Emilia Rațiu, Vasile Goldiș ș.a. Alături de aceștia se intereseau de conturile pe care le aveau la banca arădeană „oficiile de casă ale consistoriilor metropolitane ortodoxe române” din Sibiu, Oradea, Caransebeș, Arad, „Comunitatea de avere a fostului regiment confinar român-banatic nr. 13” din Caransebeș, „Vechea Asociațiune Funebrală română din Elisabetinul Timișorilor” etc., precum și diverse bănci din Transilvania și Ungaria: „Bihoareana”, (Oradea), „Crișana” (Brad), „Iulia” (Alba Iulia), Timișana” (Timișoara), „Pesăcana” (Pesac), „Casa de economii din Sămbăteni”, a Băii de Criș „Asociația cetățenească de economii și ajutor din Debreczen”, „Prima reuniune a caselor de păstrare din Pesta”, „Banca generală de credit ungar” filiala din Pécs etc.

Suma minimă pentru efectuarea unei depuneri la „Victoria” era de 50 cruceri. Depunerile se puteau efectua și prin poștă. Banca oferea de-

punătorilor informații diverse, legate de operațiunile ei, la cerere sau în scris¹⁹.

Creșterea volumului operațiunilor băncii care i-a dat și posibilitatea urcării capitalului social în scurtă vreme de la întemeiere, a demonstrat totodată că înființarea „Victoriei” a fost o necesitate pentru părțile Aradului. În zonă lipsea o reuniune economică pentru ajutorarea plugarilor, precum și o revistă economică. Această reuniune economică, ar fi fost necesară datorită numărului mare al comunelor românești care existau în comitatul Arad. Din 239 de comune, în ultimul deceniu al secolului XIX, 25 erau locuite mai ales de maghiari, 30 erau mixte, iar restul erau comune, locuite de români. Din cele 239 de comune, numai 40 se aflau în ținuturi muntoase cu pământ puțin roditor, celelalte erau situate în zonele de câmpie, iar locuitorii lor își obțineau veniturile exclusiv din producția agricolă pe care o realizau²⁰.

În aceste condiții, majoritatea depunătorilor băncii „Victoria” erau acești țărani români, care reprezentau majoritatea în comitatul Arad, iar aflutul lor la caserile băncii explică creșterea de la an la an a depunerilor spre fructificare.

„Victoria” a reușit să depășească în cursul primului deceniu de activitate două momente mai dificile. Primul a avut loc în 1895, care a fost un an nefavorabil pentru clientela băncii datorită unei slabe producții agricole. Prețul produselor a fost scăzut, iar spre sfârșitul anului numărul devenise rar și scump²¹. Operațiunile institutului nu fuseseră afectate însă într-o măsură serioasă, înregistrându-se o creștere a depunerilor de la 640 685 fl. la 856 234 fl.²²

Al doilea moment mai dificil a avut loc în 1898, când pe lângă lipsa de numerar, criza pe piața de bani din Arad fusese agravată de falimentul băncii maghiare „Aradi polgári takarékpénztár” („Casa cetățenească de economii” din Arad). „Victoria” nu a fost afectată însă decât indirect, întrucât nu a întreținut relații de afaceri cu institutul falimentar. Totuși, a fost nevoită de a-și impune o anumită rezervă în acordarea creditelor²³.

Creșterea depunerilor și siguranța operațiunilor efectuate de bancă va determina ca în cursul anului 1900 chiar congregația comitatului Arad să-și depună la „Victoria” fondurile și capitalurile disponibile. Soliditatea băncii este recunoscută, fiind calificată ca „fortăreață economică” și subliniindu-se faptul că „a ajuns a doua dintre toate băncile românești și prin soliditatea ei stă azi chiar între băncile ungurești din aceste părți (ale Aradului — n.n.) la nivel ridicat”²⁴.

Ziarele maghiare, deși acuzau „Victoria” că face politică²⁵, unele nu ezitau însă să o aprecieze în ceea ce privește conducerea și sistemul de control²⁶. Banca instituise în 1903 un funcționar superior pentru control, ce nu se amesteca în manipularea zilnică, dar independent de contabilitate conducea un așa numit ziar de control după sistem american. Pe baza foilor ce i se trimiteau de la casă, acest funcționar introducea în ziarul de control fiecare poziție, cu specificarea după partidă. Pozițiile și sumele trebuiau să se potrivească cu însemnările de contabilitate și cu situația făcută de casier, ceea ce se constata zilnic la încheierea casei²⁷.

Începând din 1903, „Victoria” procedea la o modificare a dobânzilor acordate după depuneri, printr-o nuanțare a acestei operațiuni: după depunerile pe cel puțin 3 luni acorda 4,5%, dobânzi, iar după cele

efectuate pe un timp mai scurt, 4%²⁸. Situația a fost determinată de efectele crizei economice, care se făcuseră simțite din ultimii ani ai deceniului precedent. Stagnarea economică va înceta în anul 1906, pentru a reizbucni cu violență în anul următor. De aceea, banca nu ducea o politică financiară în sensul sporirii dividendei, ci urmărea înlesnirea creditelor și dotarea fondului de rezervă.

Până în 1914 crizele se succed la intervale scurte. În acest an cea mai mare grijă au făcut-o băncii deponenții care își retrăgeau brusc banii nu din neîncredere față de bancă, ci de teama războiului. Banca dispunând de sume considerabile la casă a plătit și sume mai mari decât prevedeau statutele și fără lichidare. Deponenții, odată ce și-au retras banii, convinși că-i vor putea primi înapoi, au revenit, depunându-i din noi spre fructificare. Banca a căutat să preîntâmpine aceste retrageri, făcând sacrificii prin oprirea la casă a unor sume mari în bani lichizi, care deveneau astfel neproductive neputând fi investite²⁹. Acest fapt a influențat venitul net al anului 1914, în sensul scăderii lui cu mai mult de 100 000 K.

Depunerile au avut totuși o evoluție ascendentă. Situația se explică prin veniturile ce se realizau din câmpiile roditoare ale comitatului și din podgoriile Aradului. Aici lucrau locuitori din Măderat, Pâncota, Agriș, Măsca, Siria, Ghioroc, Miniș, Târnova și Păuliș, mulți din ei fiind angajați la viile de pe Alföld Tokaj și alte locuri din Ungaria. Veniturile realizate au contribuit în bună măsură și la întemeierea băncii „Mureșanul” din Radna. În părțile Cermeiului, Cherelușului, la Siria și Chișineu, proprietarii români au reușit să achiziționeze moșii cumpărate de la cei maghiari.

Începând din 1911 se remarcă o tendință de descentralizare a băncii, datorită numărului mare de depunători și aglomerației de muncă de la casele și birourile centrale. Această situație determină Direcțiunea și pe noul director-executiv, Sava Raicu, ca în 1912 să creeze sucursale amplasate la o distanță mică de centrală³¹.

Anul 1912 debutează în Ungaria cu o nouă criză de bani care a afectat și băncile românești din Transilvania. Criza financiară, cea mai violentă cunoscută în ultimele 4 decenii de până atunci a fost agravată și de retragerea capitalurilor străine din Ungaria. Situația a fost determinată și de impactul politicii externe în perspectiva declanșării războiului în Balcani.

În toamna anului 1912 au avut loc revărsări de ape, numeroși agricultori rămânând lipsiți de produse³².

Depunerile spre fructificare au cunoscut totuși la „Victoria” o creștere de peste 2 000 000 K față de 1910³³. În anul 1913, „Victoria” cu toată situația de criză complicată și de izbucnirea războiului balcanic, a reușit să urce dividendă acționarilor cu un procent. La depunerile spre fructificare, banca înregistrează o ușoară scădere³⁴. În anul 1914 însă această operațiune are din nou o evoluție ascendentă, nefiind afectată de împrumuturile de război subscribe prin bancă³⁵. În 1917, datorită inflației situația financiară s-a caracterizat prin abundența banilor. Capitolul depunerilor spre fructificare nu a fost afectat în sensul unei diminuări importante pe tot parcursul războiului. Creșterile realizate la această operațiune au fost mult mai mari față de perioada anterioară. Dacă între 1900—1913 depunerile au crescut cu aproximativ 10 milioane K, între 1914—1918 ele au cunoscut o creștere de aproximativ 22 milioane K. Prin ur-

mare, în anii războiului a sporit și clientela băncii, dată fiind siguranța păstrării banilor în bancă în perioadele marcate de criză.

O altă operațiune efectuată de „Victoria” era scontul de cambii (hârtii de valoare). Scontul reprezenta cumpărarea unei datorii (pretensiuni), de regulă raportul făcându-se la datoriile cambiale. Această operațiune era însemnată, întrucât capitalul alocat în cambii era relativ cel mai mobil, prin cumpărarea de cambii, banca obținând dobânzi de la ziua cumpărării până la scadența cambiului³⁶.

Esența operațiunii consta în faptul că privații și comercianții, când făceau o investiție și nu dispuneau de bani lichizi, puteau plăti respectiva sumă în polițe sau cambii. Cel care vindea marfa, dacă nu avea pe moment nevoie de bani, păstra polița și la scadența o prezenta debitorului pentru răscumpărare. Dacă proprietarul poliței avea însă nevoie de bani și nu voia sau nu putea aștepta până la expirarea poliței, se ducea cu ea la bancă și o vindea. Banca o sconta, adică o cumpăra și după reținerea procentelor cu care opera, plătea restul. Cambiul prezentat spre scontare era întâi examinat în privința garanțiilor oferite de subscrierile sale, iar dacă era găsit corespunzător, banca îl sconta, întocmind o listă de scont. Dobânzile cu care lucra „Victoria” la această operațiune erau de 6—8‰ pentru un cambiu cu 3 subscrieri³⁷, dobânda variind în funcție de urcarea de capital.

După plățirea sumei scontate, cambiul era trecut în registre, se introducea în scadențar pentru a avea evidența exactă a datelor scadente și se trecea în registrul special al cambiilor intrate. Acestea, sortate după scadență, formau portofoliul institutului. La scadență, cambiile se încasau prin numerar sau prin prelungiri. În caz de neplătire, banca protesta și împrucesua cambiul prin avocat³⁸.

Prin operațiunile de scont de cambii pe care le efectua „Victoria” a contribuit la stimularea activității comerciale din părțile Aradului, profitul realizat prin această operațiune fiind triplu: al cumpărătorului unor mărfuri, care nedisponând de bani lichizi plătea cu poliță (cambiu); al proprietarului poliței, care dacă nu avea nevoie imediată de bani putea vinde polița la bancă și în sfârșit a băncii însăși, care își putea plasa în felul acesta capitalul.

Operațiunile de scont de cambii au cunoscut, în general, o evoluție ascendentă la banca arădeană până în anul 1914. În anii 1897, 1907, 1912 s-au înregistrat valori mai scăzute față de cele realizată în anul precedent. Până la 1897, numărul cambiilor scontate de „Victoria” a crescut de la 16 000 în 1894 și 20 000 în 1895, la 26 000 în 1896. Odată cu această dezvoltare se remarcă în urma dobânzilor (intereselor) încasate creșteri ale profitului net al băncii.

Între 1897—1906 scontul de cambii cunoaște un curs ascendent³⁹. Plasarea unei părți din capitalurile disponibile în hârtii de valoare constituia o garanție și pentru deponenți.

Pentru anii 1912—1913, în condițiile războiului balcanic, raportul direcțiunii către adunarea generală întrunită la 2 martie 1914, relevă lipsa de bani, datorită milioanei cheltuite în țară pentru înarmare și mobilizări, precum și retragerea creditelor care au determinat o serie de falimente ale unor bănci, întreprinderi industriale și comerciale⁴⁰. În

1914, și „Victoria“ a înregistrat pierderi la curs de efecte, care n-au fost puse însă în sarcina fondului de rezervă. Numai la efectele obligațiunilor comunale ale institutului „Pesti Hazai takarékpénztár“ („Casa națională de economii din Pesta“) și la scrisurile funciare de la „Egyesült Budapesti fővárosi takarékpénztár“ (Casa unită de economii din Budapesta), „Victoria“ a trebuit să amortizeze față de 1913, 50 000 K diferență de curs.⁴¹ În 1914, portofoliul cambial al „Victoriei a crescut cu peste 800 000 K, pentru ca în anii războiului, scăderea să fie evidentă datorită stagnării comerțului îndeosebi și creșterii inflației.

Reescontul era o operațiune pe care banca a efectuat-o încă de la întemeiere, dar evoluția sa poate fi urmărită doar începând cu anul 1899. Până la această dată, reescontul nu era specificat în bilanț ci se scădea din valoarea escontului. Începând din 1899, „Victoria“ a trebuit să se conformeze exigențelor stabilite de „Revista economică“, care începe să apară din acest an, în privința publicării bilanțurilor.

Operațiunea de reescont consta în vinderea de cambii cumpărate înainte de scadență. Institutul proceda la vinderea acestora când le avea în număr mare și era în lipsă de bani. În ultimă instanță, această operațiune era și ea destinată satisfacerii cererii de bani a clienților.

Reescontul era acordat de băncile mari institutelor care îl solicita, sub condiția ca acestea să fie solide și conștiincioase. Operațiunea aceasta era menită să servească acoperirea lipsei de bani la un institut. Reescontul se folosea pentru acoperirea până la o treime din suma depunerilor. Folosirea lui era recomandată numai pentru a compensa lipsuri de bani neregulate și trecătoare, trebuind să fie luat pe o durată echivalentă cu aceea a împrumuturilor pe care le dădea banca. În felul acesta trebuia să se stabilească un echilibru între contractarea creditelor de reescont și acordarea împrumuturilor.⁴²

Un ușor dezechilibru a fost înregistrat în această privință în anul 1905, când s-a înregistrat o disproporție între rezerva de efecte a „Victoriei“ și reescont. În condițiile în care rezerva de efecte abia atingea 2,50% din valoarea depozitelor, aceasta era insuficientă cu cât institutul era angajat într-un reescont apreciabil de 2 355 579 K, mult mai mare decât în anul precedent.⁴³

În cursul anului 1912, „Victoria“ a fost nevoită să apeleze masiv la credite de reescont, datorită crizei economice din acest an. Banca a reușit să-și mențină poziția datorită legăturilor cu băncile mari de reescont, îndeosebi „Albina“, precum și sprijinului ce i-a fost dat de conducerea filialei „Băncii austro-ungare“ din Arad.⁴⁴ Între anii 1916—1918, „Victoria“ nu a mai avut angajamente de reescont, restituindu-le la timp, fără a se prevala de favorurile moratoriului.

La capitolul credite, banca „Victoria“ a efectuat împrumuturi ipotecare și împrumuturi pe efecte (lombard).

Împrumuturile ipotecare erau acordate diverselor persoane care voiau să realizeze investiții ce necesitau o perioadă mai îndelungată de timp până la realizarea lor (creșterea vitelor, rentabilizarea loturilor de teren, a edificiilor etc.). Banca dădea solicitantului capitalul necesar, dar pretindea drept garanție zălogirea moșiei sau a caselor, efectuându-se astfel ipotecarea lor. Într-o perioadă anumită de timp, capitalul era replătit împreună cu dobânzile aferente, în rate egale numite anuități.

Plata acestora se întindea în cazul acestei operațiuni pe o perioadă de câțiva ani. Nerestituirea creditelor la termen, atrăgea după sine împrumutarea debitorilor.⁴⁵

Crizele de pe piața financiară arădeană, din 1898 și 1899 au determinat direcțiunea „Victoriei” să manifeste rezerve față de năvala cererii de credite noi. Banca a redus în special în această perioadă contul creditelor ipotecare, pentru a determina mobilitatea capitalurilor în condițiile crizei. Situația se menține și în cursul anului 1900, direcțiunea arătându-se rezervată și față de folosirea creditelor ce i-au fost oferite „Victoriei”.

Adunarea generală din 23 februarie 1908 a subliniat faptul că banca, în ciuda crizei economice, nu face o politică financiară în sensul sporirii dividendei, ci urmărește înlesnirea acordării creditelor celor care le solicitau și care ofereau garanții pentru restituirea lor.

Începând cu anul 1912 banca va cunoaște o scădere continuă a împrumuturilor ipotecare, în timp ce lombardul scade vertiginos începând din 1916.⁴⁶ Criza de bani izbucnită în 1912 s-a datorat și unei insuficiente organizări a creditului în Ungaria. Particularii și diversele firme utilizau adeseori credite provenite de la mai multe bănci. Ei primeau astfel credite mai mari decât le-ar fi putut restitui, fiindcă unele bănci creditoare nu cunoșteau situația celui creditat la alte bănci. O altă cauză era ușurința cu care se putea întemeia o bancă, în dauna calității funcționarilor și operațiunilor efectuate de ea. Împotriva acestei situații vor căuta să impună în domeniul bancar românesc primele măsuri conferințele băncilor române.

La situația de criză se adăuga și faptul că Ungaria era o țară cu capitaluri modeste, ea depinzând de sprijinul Austriei și a altor țări din Apus în satisfacerea trebuințelor de credit. În general, când se iveau situații de criză politică, acestea provocau imediat și o criză financiară, în condițiile în care creditele din străinătate intrau în Ungaria mai ales prin băncile austriece.⁴⁷

Odată cu izbucnirea războiului, statul, prin publicarea unui moratoriu a căutat să ușureze situația critică dintre creditori și debitori, acordând unele înlesniri la restituirea creditelor în bani. În aceste condiții, banca arădeană a sistat acordarea de noi împrumuturi, concentrându-se spre bunul mers și lichidarea afacerilor contractate până la această dată.

În cursul anului 1914, „Victoria” a beneficiat de sprijinul băncii austro-ungare, aceasta fiind silită să urce etalonul dobânzilor la 8%. Ulterior, acesta a fost scăzut la 6%, apoi la 5,50%. În anii războiului, cu toată soliditatea rezervelor sale, „Victoria” a manifestat reținere în acordarea împrumuturilor, dată fiind nesiguranța recuperării lor. O mare parte din cei creditați au fost mobilizați pe front, unii din ei ajungând prizonieri.⁴⁸ Pierderile suferite au putut fi ușor amortizate, datorită considerabilelor rezerve latente ale băncii, fondul de rezervă nefiind astfel afectat într-o măsură importantă.

Lombardul (împrumutul pe efecte) era o operațiune de credit realizată pe bază de amanet sau zălog, constând din diverse efecte (obiecte). Această operațiune era realizată pe termene scurte (între 8 și 90 de zile).

„Victoria” a practicat în mod deosebit împrumutul pe efecte publice, respectiv lombardul pe valori, cu termene scurte (cambii, asiguate, cu-

poane) și lombardul pe efecte cotate la bursă (obligațiuni de stat și ale provinciilor, obligațiuni comunale, lozuri; acțiuni etc.). După titlurile depuse ca amanet, banca elibera un înscris de amanet. Acesta trebuia prezentat băncii cu ocazia fiecărei prelungiri, replătiri ori urcări a împrumuturilor, la fiecare argumentare sau reducere a amanetului, precum și la fiecare eliberare de cupoane scadente.

Banca, conform regulilor își rezerva dreptul de a vinde valorile amanetate fără intervenție judecătorească, dacă la scadență debitorul nu ar replăti sau prelungi împrumutul său. Banca își putea acoperi astfel ceea ce i se datora (pretensiunile) plus eventualele dobânzi și competențe restante. Eventualul plus ce ar fi rezultat era ținut la dispoziția debitorului, fără dobândă, sau putea fi considerat ca depozit spre fructificare, dar cu o dobândă mai moderată. Pentru suma neacoperită prin vânzare, debitorul garanta cu cealaltă parte a averii sale oriunde s-ar fi aflat.⁴⁹

Această operațiune a cunoscut în cazul „Victoriei” cea mai mare variație, fiind foarte mobilă în raport cu celelalte, iar banca putând să-și recupereze ușor sumele datorate de către debitori. În cursul războiului și această operațiune de credit va cunoaște o reducere ca volum⁵⁰, banca manifestând precauție și în acordarea acestor împrumuturi. Dobânzile pe care „Victoria” le încasa de pe urma efectuării acestor operațiuni precum și speculațiile cu hârtii de valoare, investiții în agricultură⁵¹ etc., determina realizarea unui venit brut, din care după achitarea diverselor cheltuieli rezulta un profit net care reprezenta de fapt venitul realizat de bancă, exprimând totodată și rentabilitatea în procente a capitalului social. Distribuirea profitului net avea loc de regulă în următoarele conturi: 25% se acorda fondului de rezervă, 10% pentru dotarea fondului de pensii, 2% ca tantiemă directorului executiv, 2% tantiemă comitetului de supraveghere și 4% tantiemă funcționarilor. Restul profitului era utilizat pentru acordarea unei supradividende acționarilor pe lângă dividendă rezultată din valoarea nominală a unei acțiuni, precum și pentru diverse scopuri cultural-filantropice.

Dotarea fondului de rezervă s-a făcut de multe ori în dauna majorării dividendei acționarilor. Fondul de rezervă reprezenta o asigurare proprie a institutului împotriva unor eventuale incidente care i-ar produce pagube (incendii, grindină, pierderi în afaceri etc.). Acest fond reprezenta unica avere reală a băncii, oferind acestuia un credit deosebit, căci el asigura toate afacerile institutului, precum și bunul mers al acestuia în perioade de criză financiară, criză economică sau în vreme de război.⁵²

Apelul direcțiunii adresat către acționarii băncii pentru dotarea „extraordinară” a fondului de rezervă a reprezentat o constantă în cadrul adunărilor generale. În anul 1896, deși existau condiții favorabile pentru sporirea dividendei, s-a preferat crearea unui fond special de rezervă.⁵³

După împărțirea profitului net rămăneau ca excedent și importante sume care erau contabilizate în contul profitului net pe anul următor. Astfel, la începutul unui nou an de gestiune, banca pornea deja cu o anumită sumă reprezentând venitul net, la care se adăuga cel propriu-zis realizat în cursul aceluși an.

Fondul de rezervă a putut fi dotat îndeosebi în anii în care „Victoria” a realizat creșteri ale capitalului social. Până la sfârșitul anului 1910, „Victoria” și-a creat rezerve de 1 044 543 K, urmând în privința mărimii acestor fonduri pe locul secund, după banca „Albina”. În anul următor, aceste fonduri se vor întări și mai mult, în urma noii emisiuni de acțiuni realizată cu ocazia fuzionării băncii „Lunca” la „Victoria”.

Pentru anul 1913 la un capital social de 2 500 000 K, rezervele băncii împreună cu fondul de pensii reprezentau peste 2 000 000 K, aproape 90% din valoarea capitalului societar. În acest an banca a amortizat peste 30 000 K diferență de curs la efecte, fără a-și altera fondurile de rezervă.⁵⁴

În cursul anului 1918, a fost creat și un fond special de rezervă pentru diferență de curs la efecte, în valoare de 200 000 K, profitul net înregistrând o mică reducere față de 1917.⁵⁵

Filialele băncii, deși au fost întemeiate într-o perioadă de criză economică și financiară, au cunoscut o evoluție bună, sprijinite fiind de centrala din Arad.

Filiala din Chișineu a cunoscut astfel în plin război o valoare a activelor de 2 823 898 52 K, din care: casa în numerar — 131 393 43 K; scont de cambii — 2 407 097 K; împrumuturi ipotecare — 239 023 K; casa filialei și alte realități — 4 638 509 K. La capitolul „pasive” se remarcă: depunerile spre fructificare care s-au cifrat la 2 134 121 49 K și profitul net de 47 750 62 K.⁵⁶

Filiala din Chișineu a înregistrat între 1 iulie 1917 și 1 ianuarie 1918, 183 de cazuri de împrăscuțat în privința unei sume totale de 365 584 K. Aceștia se aflau în diverse stadii de execuție pentru neplătirea anuităților sau nerestituirea la timp a împrumuturilor contractate: sub execuție, licitație suspendată prin moratoriu etc. majoritatea fiind în război sau emigrați în America.⁵⁷

Filiala din Ineu a înregistrat de asemenea un bilanț favorabil. Totalul activelor s-au cifrat la 1 244 388 33 K din care: casa în numerar — 40 453,86 K; scontul de cambii — 1 037 797 K; împrumuturile ipotecare — 99 158 K. La „pasive”, depunerile spre fructificare au înregistrat 802 051,72 K, iar profitul net a fost de 35 578,27 K. La această filială erau înregistrați la 31 decembrie 1917, 239 debitori sub stadiul de execuție, proces, sentință și licitație, dar toți erau încasabili.⁵⁸

La filiala din Siria erau înregistrați 54 debitori în cauze ipotecare la 31 decembrie 1917. Ei proveneau din localități ale comitatului ca Pincota, Sintana, Măderat, Gașsa, Siria etc. Stadiile de încasare a pretensiunilor erau în fazele de licitație, execuție, proces etc., debitorii dovedindu-se însă încasabili.⁵⁹

La 1919 modesta întreprindere care a fost banca „Victoria” la 1887, posedea deja o importantă avere proprie, care împreună cu fondurile de rezervă se ridica la aproximativ 5,2 milioane K. Totodată, banca administra ca depuneri aproape 40 milioane K, iar circulația anuală se situa la aproximativ 400 milioane K.

Cu toate că și-a împrăscuțat debitorii pentru nerestituirea la timp a datoriei, banca a ieșit din război, fără a lăsa urme dezastruoase în această problemă.

Evoluția ascendentă a operațiunilor „Victoriei” de-a lungul drumului de 31 de ani parcurs până la 1918, i-a deschis o perspectivă largă pentru modul cum va evolua banca în cadrele statului român unitar.

Odată cu 1918, banca „Victoria” și-a încheiat rolul ei ca exponent al intereselor economice a românilor ardeleni, cu precădere a celor din comitatul Arad. Ea va fi încadrată alături de celelalte bănci românești din Transilvania în sistemul bancar din România întregită.

CAPITOLUL V

ACTIVITATEA SOCIALĂ ȘI CULTURAL-FILANTROPICĂ

Din profitul net realizat anual de bancă, importante sume au fost destinate în urma hotărârilor luate în ședințele acționarilor pentru înzestrarea fondului de pensii al funcționarilor băncii. Marea majoritate a acestora erau români. Ca o condiție a angajării lor în posturile de funcționari, ei trebuiau să cunoască bine limba română și maghiară, fiind preferați cei ce cunoșteau și germana.

De altfel, încă de la întemeiere denumirea oficială a băncii: „Institutul de credit și economii Victoria, societate pe acțiuni” era folosită oficial și în limbile maghiară („Victoria” *takarék és hitelintézet* mint *részvénytársaság*) și germană („Victoria” — *Spar und Credit-Anstalt*, als *Actiengesellschaft*)¹.

Deși majoritatea clienților băncii erau români, printre ei se aflau și maghiari și într-o măsură mai mică germani. Banca avea însă un caracter românesc, fapt exprimat prin componența conducerii ei și a majorității acționarilor și clienților.

O altă condiție pentru angajarea ca funcționar al băncii era aceea de a fi absolvent al unei școli comerciale. Angajarea lor avea loc prin concurs, noii aleși trebuind să facă un an de probă, după care deveneau funcționari cu drepturi depline: bani de cvartir, tantiemă și dreptul la pensie în sensul regulamentului stabilit de institut. Pe anul de probă, retribuiția unui practicant și aspirant la postul de funcționar era de 960 K.² Conducerea băncii s-a preocupat totodată, încă de la întemeiere, pentru crearea unui fond de pensii al funcționarilor.

Fondul de pensii a fost activat de conducerea băncii la 1 aprilie 1895 pe temeiul cotizațiilor încasate de la funcționari, la care s-au adăugat dotațiile votate de adunarea generală. La sfârșitul anului 1894, valoarea fondului de pensii era de 5 400 fl.³ Cu prilejul activării fondului direcțiunea a redactat statutele acestuia.

Fondul era destinat atât pentru achitarea pensiilor funcționarilor, cât și a servitorilor băncii, aceasta manifestând astfel preocupare pentru situația materială și socială a celor care contribuiseră și își aduseseră aportul la dezvoltarea ei.

Statutele fondului de pensii defineau în calitate de funcționari pe directorul executiv, membrii în direcțiune, toți ceilalți funcționari și servitori ai institutului.⁴

Fondul a fost administrat separat de celelalte. Din el s-au asigurat pensiile funcționarilor și servitorilor institutului, cât și a văduvelor și copiilor lor. La pensie aveau dreptul numai funcționarii și servitorii definitivati pe post. Dacă veniturile fondului nu ar fi fost suficiente pentru acoperirea pensiilor acordate, diferența urma să fie suportată anual din bugetul institutului.

Fondul de pensii a fost format din contribuția funcționarilor și servitorilor care achitau o taxă la numirea lor și o taxă anuală. La acestea se adăugau dobânzile de pe urma capitalului ce alcătuia fondul de pensii, contribuțiile pe care le votau adunările generale din profitul net anual al băncii precum și diverse donații sau alte venituri extraordinare.

Taxa de numire reprezenta 10% din salariul anual al unui funcționar sau servitor. Dacă funcționarul sau servitorul muria înainte de a fi plătit întreaga taxă ce se putea face în cel mult 12 rate lunare, restul se reținea din pensia văduvei sau orfanilor pentru perioadele în care răposatul era obligat să le plătească. Dacă suma restantă era foarte mare, din pensia acestora nu se putea reține mai mult de jumătate. Acea jumătate era reținută însă până la achitarea întregii datorii. Fiecare funcționar și servitor contribuia la fondul de pensii cu 5% anual din valoarea salariului. Statutele instituiau și o taxă de etate. Dacă un funcționar sau servitor lua în căsătorie o femeie mai tânără cu 15—20 ani decât el, trebuia să plătească la fondul de pensii 2%, la o diferență de etate de peste 20—25 ani; 3% de peste 25—30 ani; 4% de peste 30—35 ani; 5% la o diferență de peste 35 ani. Aceste procente se rețineau din salariul și banii săi de cvartir pe tot timpul de la numirea sa în serviciul institutului și până în ziua căsătoriei. Plata se putea face integral sau în rate lunare pe timp de un an.

Contribuțiile de orice natură făcute la fondul de pensii nu se mai puteau reclama, sub nici o formă. Excepție făcea doar un funcționar sau servitor concediat fără vină, prin reducere de personal înainte de împlinirea a 10 ani de serviciu, caz în care i se restituiau sumele cu care a contribuit la fondul de pensii, dar fără dobânzi.

Administrarea fondului se făcea în cont separat, fructificându-se în favoarea lui după indicațiile consiliului de administrație. Averele fondului de pensii era separată de cea a institutului. Cu administrarea fondului era însărcinată o comisie, alcătuită din 2 funcționari, numiți de Consiliul de administrație pe timp limitat (de regulă 3 ani). Lor li se alăturau președintele consiliului, directorul executiv și un membru al consiliului de administrație. Hotărârile se luau cu majoritate de voturi, trebuind să fie prezenți cel puțin 3 membri în comisie, din care unul trebuia să fie funcționar.

Pentru plata pensiilor nu putea fi utilizat decât fondul de pensii. Dacă veniturile fondului nu ar fi ajuns pentru plățirea uneia sau mai multor pensii, suma acestora urma să se stabilească în conformitate cu venitul disponibil. Această sumă putea fi eventual redusă în proporție față de toți cei îndreptățiți, până când veniturile nu vor crește la suma din care să se poată acoperi toate trebuințele. Dispoziția se aplica și la pensiile văduvelor și ajutoarelor de creștere. Condițiile privind dreptul la pensie erau: funcționarul să nu fi împlinit la numirea lui încă vârsta de 40 de ani; dacă după un serviciu prestat neîntrerupt la institut, fără

vina sa a devenit incapabil de serviciu din orice cauză; dacă neîntrerupt a împlinit 30 de ani în serviciul institutului sau în altă parte, dar timpul servit acolo i s-a recunoscut de institut. Incapacitatea de muncă trebuia verificată prin certificat de la 2 medici, numiți de consiliul de administrație. În baza certificatului, consiliul era îndreptățit a constata incapacitatea. Cei trecuți de 60 de ani nu era necesar însă să-și dovedească incapacitatea de lucru.

Consiliul de administrație avea dreptul să pensioneze din oficiu pe cei trecuți de 60 de ani și pe cei care au împlinit 30 de ani în serviciul băncii.

Dacă funcționarul sau servitorul demisiona de bună voie sau era concediat pentru vreun delict disciplinar, nu avea dreptul la pensie, nici el și nici soția și copiii.

Pentru un serviciu de 10 ani împliniți, pensia se stabilea la 40% din salariu, iar pentru fiecare an de serviciu în plus, până la 30 de ani împliniți, se mai adăuga 3%, după valoarea salariului și banilor de cvartir avuți la pensionare. Dacă în decursul timpului prețurile creșteau sau scădeau, suma pensiilor urma să fie pusă în acord cu aceste împrejurări.

Femeile angajate la institut aveau același drept la pensie ca și angajații de sex bărbătesc. Vădulele membrilor care administrau fondul, aflate și ele în serviciu la bancă, beneficiau de pensie ce li se cuvenea după soțul decedat. După ce treceau și ele la pensie, nu puteau beneficia decât de o singură pensie, aceea care era mai mare.

Copiii legitimi ai femeilor membre ale fondului, a căror bărbați nu au fost în serviciul băncii și nu erau, aveau drept la pensie numai dacă a murit și tatăl lor și în caz că nu beneficiau de pensie după acesta. Dacă un funcționar pensionar intra într-un serviciu public el pierdea pensia dar numai pe timpul cât activa în acel serviciu. Dacă pensia era mai mare decât salariul pe care-l primea în acel serviciu, atunci i se acorda diferența dintre salariu și pensie, pe tot timpul cât lucra în acea slujbă.

Vădulele funcționarilor pierdeau dreptul la pensie: dacă văduva respectivă se mărita, pierdea acest drept pe timpul cât era măritată, dar reintra în drepturi dacă murea al doilea bărbat sau divorța de el, rămânând fără pensie de la acesta; dacă la moartea bărbatului, văduva din vina ei proprie a trăit despărțită sau a fost divorțată definitiv de el; dacă ducea o viață imorală sau a fost condamnată pentru o crimă sau „delict infam“.

Copiii funcționarului sau servitorului pierdeau, respectiv câștigau dreptul la pensie dacă: părintele lor la încheierea căsătoriei a fost trecut de 50 de ani și după aceasta nu a fost încă 10 ani în serviciul băncii; copilul a comis sau a fost condamnat pentru crimă; dacă au intrat într-un serviciu public sau privat cu salariu sau altă retribuție, ori în cazul fiicelor dacă s-au măritat.

Atât pentru pensionari cât și pentru văduve, dreptul de a folosi pensia era pe toată durata vieții lor, dacă nu interveneau cazurile excepționale amintite.

Fondul de pensii înceta în cazul dizolvării institutului, funcționarii săi în activitate urmând a fi pensionați imediat în măsura averii fondului de pensii. În caz de dizolvare a băncii, fondul de pensii urma să

servească destinației sale, neputând fi dat în urmărire de creditori sau de acționarii institutului.

Prin urmare, din analiza acestor statute rezultă că direcțiunea băncii s-a preocupat de validarea drepturilor funcționarilor și servitorilor ei și după încetarea serviciului, prevăzând cu exactitate situațiile concrete din punct de vedere social la care aceștia puteau fi îndreptățiți la o pensie din fondul special al institutului. Conform acestor statute se vor achita pensiile funcționarilor și servitorilor până la 1918.

Din profitul net realizat anual au fost alocate încă din primii ani de gestiune diverse sume pentru scopuri cultural-filantropice însumând până la 1918 peste 214 310 K.⁵ Sumele erau lăsate de regulă la dispoziția direcțiunii pentru distribuirea lor.

În 1889 au fost distribuiți 50 fl. pentru zidirea unei academii de comerț în Arad; 60 fl. pentru alumneul diecezei ortodoxe române din Arad și 20 fl. pentru ajutorarea copiilor săraci din oraș.⁶

În anul următor au fost donați 100 fl. școlii ortodoxe române de fete din Arad, care a beneficiat de aceeași donație și în 1891. În acest an au mai fost acordați 50 fl. pentru alumneul ortodox român din Arad, 25 fl. pentru cel din Timișoara, 25 fl. pentru fundația Zsigaina din Beiuș, pentru copii și școlarii săraci din Arad 25 fl. respectiv 35 fl., pentru școlarii săraci din Curtici și Pecica câte 20 fl.⁷ Totodată, din suma de 607,55 fl. transpuși în profitul anului următor, 100 fl. au fost donați școlii de fete din Arad.⁸

În 1893 banca a donat 50 fl. și alte ajutoare pentru cei afectați de incendiul declanșat în comuna Pecica la 26 martie 1893, când au fost distruse 110 case, printre alți donatori numărându-se și acționarii băncii.⁹

Din suma de 1 200 fl. votată în 1895 au fost sprijinite instituții bisericești precum: Consistoriul din Arad cu 500 fl., Consistoriul din Oradea cu 150 fl., Alumneul din Beiuș cu 100 fl., Consistoriul din Caransebeș cu 50 fl., Capitlul din Lugoj cu 50 fl., Alumneul român din Timișoara cu 25 fl., iar restul în sume proporționate a fost alocat unor instituții de binefacere.¹⁰

De asemenea, la 31 octombrie 1896 când direcțiunea a ținut și o ședință festivă pentru a marca 10 ani de la luarea inițiativei întemeierii băncii, au fost votați 500 fl. pentru școlarii săraci, dar cu merite deosebite din Arad. Direcțiunea a propus adunării să voteze și o sumă special destinată ajutorării tinerilor care căutau să facă carieră în agricultură, industrie și comerț.

În martie 1897 „Victoria” a contribuit alături de alte bănci („Albina”, „Mielul” — Poiana, „Lipovana” — Lipova, „Oravițana” — Oravița, „Crisăna” — Brad și „Casa de păstrare din Săliște”) la suma de 187,45 fl. din libelele (cărțile de depuneri) emise în favoarea fondului special al tinerimii și pus sub administrația „Asociațiunii arădane”¹¹.

Tot în spiritul unor astfel de acțiuni filantropice s-au înscris în particular și unii acționari ai băncii ca: Moise Bocșan, Nicolae Oncu, George Popovici, Petru Truția ș.a. În aprilie 1892 ei au oferit ajutoare bănești pentru „Societatea de lectură a tinerimii de la institutul pedagogic-teologic ortodox român din Arad” și pentru fondul bibliotecii aparținând acestei instituții¹².

În 1903, Ioan I. Papp, membru în direcțiunea băncii a fost ales episcop al Aradului, demisionând din direcțiunea „Victoriei“. La scurt timp el a lansat un apel către bancă pentru a contribui la restaurarea bisericii-catedrale ortodoxe din localitate. Ca urmare, la 14 martie 1904, adunarea generală a aprobat, pe lângă suma de 4 000 K destinată scopurilor cultural-filantropice încă 4 000 K în beneficiul catedralei din Arad.¹³ În 1910, 25 000 K au fost alocați pentru zidirea școlii civile de fete din Arad¹⁴.

Pe plan cultural, „Victoria“ a acordat ajutoare bănești societății academice „România jună“ din Viena, care avea și un cont deschis la banca arădeană¹⁵. Într-o scrisoare din 12 aprilie 1916 se cere ca banca să expedieze ajutorul votat societății la adresa președintelui ei, Ioan Nandriș, deoarece secretarul societății era mobilizat pe front¹⁶. În august, societatea academică „România jună“ solicită băncii ajutor pentru sprijinirea studenților români din Viena. Peste 60 de membri ai ei erau la acea dată mobilizați pe front, mulți din ei „dormind demult somnul vecinicii în pământul blăstămat al Galiției Serbiei și Alpilor“. În împrejurări grele societatea a căutat să vină în ajutorul membrilor ei fără mijloace. Datorită greutății și scumpetei traiului cu care se confruntau studenții români din Viena, mulți erau afectați de boli, în special de tuberculoză. Societatea a hotărât să-i sprijine „cum o fac și celelalte neamuri“ cerând băncii în acest sens un sprijin¹⁷.

În 1913 direcțiunea a decis să pună temeliile unui internat de băieți în Arad cu o sumă fundațională de 20 000 K¹⁸. În acest scop direcțiunea dispunea de 15 000 K din sumele votate anterior și a solicitat ca 5 000 K să fie votate din venitul net al anului 1912. Din profitul net al anului următor 5 000 K au fost destinate pentru achitarea ratei a treia destinată zidirii școlii civile de fete din Arad¹⁹.

În 2/15 iulie 1912, Aurel Vlaicu efectuase la Arad un zbor demonstrativ cu aeroplanul său. În iunie el participase cu aparatul său monoplan la concursul de aviație de lângă Viena, desfășurat pe câmpul de la Aspern. Aici s-a lansat ideea că pentru demonstrarea perfecțiunii sistemului de aeroplan al lui Vlaicu era indispensabilă construirea unui nou aeroplan cu un motor mai puternic, care necesita suma de 30 000 K.

După zborul lui Vlaicu de la Arad, românii de aici au hotărât să încerce adunarea acestei sume care să-i fie apoi oferită. S-a deschis astfel colecta pentru aeroplanul „Vlaicu III“, pe care banca „Victoria“ i-a administrat și fructificat până la trimiterea lor.

Criza anului 1912 a relevat greutatea în colectarea acestei sume. Nu s-au putut aduna decât 18 448,72 K, din care se putea cumpăra doar motorul pentru noul aeroplan, ce costa între 12—14 000 K.

Comitetul de inițiativă pentru colectă a ținut o ședință la 13 mai 1913. Membrii săi erau toți funcționari sau acționari ai „Victoriei“: directorul executiv Sava Raicu, Roman Ciorogaru, Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș. Ioan Nemeth, secretarul băncii Iuliu Herbay, Aurel Călniceanu și Virgil Antonescu, funcționar al băncii. S-a constatat că suma de 18 063,24 K a fost subscrisă de 576 de contribuenți, iar dobânzile rezultate în urma fructificării s-au ridicat la 385,48 K. Din suma totală de 18 448,72 K au fost plătite lui Vlaicu 13 982 K, iar ulterior restul de 4 466,72 K.

Dintre cei legați de „Victoria” au contribuit la colectă direcțiunea cu 500 K și în particular Nicolae Oncu (200 k), episcopul arădean Ioan I. Papp cu 100 K și Sava Raicu cu 100 K la care s-au alăturat alte persoane private și bănci („Bihoreana” — Oradea, „Hațiegana” — Hațeg, „Economul” — Cluj etc.)²⁰.

După tragedia lui Vlaicu din 1913, „Victoria” va fi una din băncile care vor strânge contribuții pentru ridicarea unui monument în memoria sa.

Pentru anul 1914, fără a face o mare publicitate, „Victoria” a alocat 50 000 K pentru scopuri culturale în beneficiul unor instituții românești, mai ales cele școlare. Astfel, a fost achitată rata a patra și a cincea anticipat pentru zidirea școlii civile de fete și a internatului acesteia în Arad (în total 10 000 K). Pentru zidirea școlii confesionale și a locuinței învățătorului din suburbia Arad — Segă au fost acordate 20 000 K; pentru dotarea fundației jubiliare a institutului în scopul înființării unui internat de băieți în Arad — 10 000 K; pentru zidirea unui edificiu nou al școlii comerciale superioare ortodoxe române din Brașov — 5 000 K; pentru alte scopuri filantropice-culturale a fost lăsată la dispoziția direcțiunii suma de 5 000 K²¹.

În 1915, din suma de 9 000 K lăsată la dispoziția direcțiunii au fost sprijinite în decembrie câteva instituții și trei spitale din Arad. De ajutoarele bănești acordate au beneficiat astfel „Reuniunea femeilor române din Arad și provincie” (300 K); fondul ziaristilor români (300 K); Societatea academică „România jună” din Viena (200 K); Societatea academică „Petru Maior” din Budapesta (200 K); masa studenților din fondul „Virgil Onițiu” din Brașov (100 K); fondul „Victoriei” pentru internatul de băieți ce se preconiza a fi înființat la Arad (2 000 K) și pentru îmbrăcarea copiilor săraci din oraș (500 K); „Reuniunea învățătorilor din Arad (200 K); „Asociațiunea națională română pentru cultura poporului român, filiala din Arad (500 K); „Societatea călciunilor români din Arad (50 K); pentru trei spitale din Arad (200 K); pentru îmbrăcarea copiilor săraci din Arad pe colectă (100 K)²².

Pe toată perioada războiului, banca a găsit posibilitatea alocării de sume pentru scopuri cultural-filantropice și diverse ajutoare materiale. La 3 noiembrie 1918 la Arad, sub conducerea Consiliului Național Român Central s-a constituit Consiliul Național militar român, organul suprem al gărzilor naționale ce s-au constituit apoi în fiecare comună. În organizarea gărzilor naționale au existat și dificultăți materiale datorate lipsei fondurilor, în special pentru echipament. Această situație a determinat folosirea uniformelor armatei austro-ungare adaptate precum și armele rămase din timpul războiului. Între 16 și 29 noiembrie, Ștefan Cicio-Pop, Aurel Vlad, Vasile Goldiș și Aurel Lazăr au recurs la un împrumut de 100 000 K de la banca „Victoria”. Suma a fost dată căpitanului Constantin Bugariu și maiorului Alexandru Vlad pentru a întreține gărzile naționale. Împrumutul contractat n-a mai putut fi restituit²³.

Așadar, prin activitatea sa socială și cultural-filantropică, „Victoria” a oferit sprijin material și financiar principalelor instituții destinate să ridice nivelul cultural al românilor, mai ales a celor din părțile Aradului: biserici, reuniuni și asociații culturale. Pe plan social, banca s-a preocupat de ajutorarea funcționarilor, a unor spitale și dotarea unor fonduri

destinate studenților români, precum și sprijin financiar și material oferit copiilor nevoiași din Arad.

Ajutoarele au fost oferite atât în decursul anului în funcție de situație cât și prin votarea de sume considerabile din profitul net în cadrul adunărilor generale. Donațiile bănești au fost destinate pentru finanțarea unor obiective culturale sau sociale locale cât și pentru sprijinirea unor inițiative general-naționale.

CAPITOLUL VI

RELATIILE INTERNE ȘI INTERNAȚIONALE

Importanța pe care a avut-o banca „Victoria” în sistemul băncilor românești din Transilvania este relevată și de relațiile sale de afaceri atât pe plan intern, cât și extern.

După 1900, banca arădeană este recunoscută de presa economică din Transilvania ca a doua bancă românească de aici, care prin volumul operațiunilor și extensiunea afacerilor ei urma după banca „Albina” din Sibiu.

Pe plan intern, „Victoria” a întreținut relații cu instituții bisericești, fundații, asociații precum și cu alte bănci din Transilvania.

O serie de parohii ale unor sate și comune din cuprinsul comitatului Arad aveau deschise la „Victoria” conturi¹, pentru care solicitau capitalizarea intereselor (dobânzilor) sau lichidarea lor, cele mai multe bănci utilizând banii împreună cu dobânzile aferente pentru repararea sau clădirea unor biserici ori a școlii din localitatea respectivă.

Printre depunătorii băncii s-au numărat și forurile superioare bisericești, precum Consistoriul diecesan ortodox român din Arad, consistoriul arhiepiscopiei ortodoxe române a Transilvaniei, administrația casei consistoriale din Oradea, oficiul de casă al consistoriului metropolitan ortodox român din Sibiu, administrația centrală capitulară din Blaj, oficiul administrativ al fundațiilor diecesane greco-catolice Oradea, episcopia greco-catolică din Lugoj și altele. Acestea au purtat corespondență cu banca, din care se poate releva natura acestor relații, legate îndeosebi de interesele lor financiare și a diverselor fonduri pe care le patronau.

Din partea consistoriului diecesan ortodox român din Arad, cu partea financiară a acestuia reprezentată de fondul episcopesc se ocupa casierul Dionisie Popovici și controlorul, vicar Ignățiu Pop². De asemenea, prin banca „Victoria” erau transpuse diverse sume în cont la banca „Bihoreana” din Oradea, în favoarea consistoriului ortodox român de acolo³. La 14 martie 1904, consistoriul din Arad a făcut prin „Victoria” o donație de 4 000 K pentru renovarea bisericii catedrale din Arad⁴. La 7 decembrie același an, au fost alocate și 336 K ca subvenție pentru salarizarea unei guvernante la școala de fete din oraș⁵. Consistoriul arădean avea deschise la „Victoria” în total 65 de conturi, în care avea depuse diverse sume, care însumau 218 748,30 K. Cele mai importante fonduri erau: fondul școlii de fete, al tinerimii din Arad, colecta episcopului Timișoarei, fondul institutului episcopesc, fondul gimnazial, fondul „Vic-

toria” pentru școala civilă de fete, fondul seminarului, al bisericilor din Târnova, Semlac, Comlăuș, Săraca și Neagra, fondul preotesc, întreținerea seminarială, anticipații pentru mănăstiri, fondul de asigurare diecesan, sinodul congregației, Reuniunea femeilor și Asociația națională română din Arad, fondul de ajutorare al elevilor din Gai (cartier al Aradului)⁶.

În 1911, Casa consistoriului din Arad obținea 353 de acțiuni la „Victoria” în următoarele fonduri: fundațiunea episcopului „Ioan Mețianu” (12), episcopul I. Papp (4); stipendiile episcopului Ioan I. Papp în favoarea școlii de fete (20), fundațiunea de stipendii a lui Dimitrie Negrean (40), a medicului Iuliu Mera (61), a lui Teodor Papp (22), episcopului Iosif Goldiș (20) și Ștefan Antonescu din Siria (10); fondul preotesc diecesan Arad (57), fondul bisericesc clerical diecesan Arad (51), fondul școlar preparandial Arad (56)⁷.

Consistoriul arhiepescan ortodox român al Transilvaniei a solicitat la 12/25 septembrie 1909 ca „Victoria” să-i acorde 5,40% dobânzi după sumele depuse, ca majorare. În cazul în care direcțiunea nu accepta, se solicita trimiterea numerarului, pentru a fi depus la alte bănci, care ofereau aceste procente⁸. Interesul financiar al acestei instituții este evident, iar retragerea masivă a numerarului nu era în avantajul băncii.

Consistoriul transilvănean se va număra în continuare printre clienții băncii. În 1913 acesta a întreprins zidirea unui hotel în valoare de 400 000 K apoi a seminarului Andreian cu 250 000 K. În lipsă de numerar, consistoriul a fost silit să bombardeze hârtii de valoare, plătind după aceste 7% dobânzi. Motivarea acestei acțiuni a fost prezentată prin dorința de a nu crea greutăți „Victoriei”, ridicându-se banii depuși la alte institute. Deoarece continuarea operațiunii ar fi periclitat fondurile arhiepiscopane, până la 1 noiembrie 1913 se solicita băncii punerea la dispoziție din depunere a unui numerar de 20 000 K, hotărârea fiind luată în ședința consistoriului arhiepiscopan desfășurată la 10 august 1913⁹.

La 1/14 noiembrie 1914, ședința senatului episcopesc a votat pentru împrumutul de război lansat de stat suma de 100 000 K din fondul metropolitan destinat înființării unor eparhii noi. Pentru aceasta s-a ridicat și de la „Victoria” suma de 13 000 K. La 30 decembrie se solicită de asemenea băncii punerea la dispoziție a dobânzilor după capitalul depus în 1914, în caz contrar urmând a fi lichidată („abzisë”) întreaga depunere¹⁰.

În 1916, consistoriul metropolitan ortodox român al Transilvaniei a mai subscris 40 000 K ca împrumut de război, transpunând și 920 K în numerar pentru fondul eparhiilor ce urmau a fi înființate¹¹.

De asemenea, și consistoriul metropolitan ortodox român din Sibiu solicită băncii înscrierea dobânzilor după sumele depuse¹², sau cere informații legate de condițiile sub care ar primi spre fructificare anumite sume, devenite disponibile la fondurile mitropoliei¹³. La 30 aprilie 1917 „Victoria” este informată că în urma apelului din partea înaltului Guvern pentru al șaselea împrumut necesar acoperirii nevoilor crescânde ale statului în preajma încheierii războiului mondial. Consistoriul metropolitan a decis a opta și subscire din această emisiune la „Fondul două eparhii” un nou împrumut de 160 000 K cu rentă de 6%. La acoperirea sumei au fost folosite depuneri de la următoarele bănci: „Albina” — 40 000 K;

„Ardeleana“ — 20 000 K; „Bihoreană“ — 5 000 K; „Lipovana“ — 20 000 K; „Oravițana“ — 20 000 K; „Timișana“ — 20 000 K; „Vatra“ — 15 000 K și „Victoria“ — 20 000 K. Finanțarea și realizarea acestui împrumut, Consistoriul din Sibiu le-a încredințat „Albinei“ și „Victoriei“, banca sibiană urmând să finanțeze un împrumut de 100 000 K iar „Victoria“ restul de 60 000 K. De asemenea, s-a hotărât ca imediat din depunerea consistoriului să se trimită la „Victoria“ 20 000 K de la banca „Oravițana“ și 20 000 K de la „Timișana“ în schimbul ridicării unei sume echivalente¹⁴.

Episcopia greco-catolică de Lugoj se interesează la 10 decembrie 1899 despre dobânzile ce le puteau obține de pe urma sumei de 4 000 K, care reprezenta depunerea fondului diecezan pentru orfani, cerând înscrierea lor în libelele de depunere pentru capitalizare¹⁵.

Dintre diversele reuniuni și asociații, banca a avut legături mai strânse cu „Vechea asociațiune funebrală română din Elisabetinul Timișorilor“, „Comunitatea de avere a fostului regiment confinar româno-banatic nr. 13“, „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român, „Reuniunea timișoreană“, „Fondul gimnazial ortodox român din Brad“, „Fondul pentru ajutorarea tinerimii studioase“ de la institutul pedagogico-teologic ortodox român din Caransebeș, adunarea urbariștilor Ghioroc etc.

La 30 iunie 1905, „Asociațiunea funebrală română din Elisabetinul Timișorilor“, cu scopul umanitar și de ajutorare în caz de înmormântări, solicită „Victoriei“ să se intereseze dacă există în Arad o instituție similară, exprimându-și dorința de a înființa aici o filială cu sprijinul băncii¹⁶. În 1915, asociația a subscris 40 000 K la împrumutul de război, solicitând 20 000 K de la „Victoria“ pentru acoperirea sumei. Într-o scrisoare din 10 iunie 1915, banca este acuzată că a făcut greutăți în privința ridicării acestei depuneri. Banca avertizase însă ca subscrierea să fie făcută în sensul prospectului emis de guvern, refuzând să dea curs cererilor asociației ca aceasta să se facă prin plățirea banilor la alte institute. Asociația timișoreană amenința cu lichidarea depunerii, dar la 29 iunie solicită înscrierea unor dobânzi, ceea ce înseamnă că problema se rezolvase în sensul dorit de direcțiunea băncii¹⁷. Legătura dintre asociația timișoreană și banca arădeană era asigurată prin învățătorul pensionar Vasile Miron din Arad, care servea ca intermediar. În 1916, prin intermediul acestuia asociația încearcă să coopteze membrii din Arad în cadrul ei¹⁸.

„Comunitatea de avere a fostului regiment confinar româno-banatic nr. 13“, cu sediul în Caransebeș dispunea la „Victoria“ de mai multe conturi: „Casa principală“, „Fondul caselor“, „Fondul gimnazial“, pentru care solicită în mai multe rânduri înscrierea dobânzilor¹⁹.

„Societatea pentru crearea unui fond de teatru român“ cu sediul în Brașov avea deschis și ea un cont la banca arădeană, solicitând 60% dobândă după suma depusă, în caz afirmativ exprimându-și dorința de a mai expedia ca depunere încă 15—20 000 K²⁰.

Încrederea pe care și-a câștigat-o „Victoria“ în rândul populației rurale este subliniată și de hotărârea pe care adunarea urbariștilor din Ghioroc (comitatul Arad) a luat-o în ședința extraordinară din 22 ianuarie 1903 prin care o sumă de bani ce o aveau depusă la banca „Csánádi“²¹ a fost retrasă și înscrisă la banca arădeană.

Banca a purtat corespondență de afaceri și cu alte instituții, legată de înscrierea dobânzilor, acordări de împrumuturi în cont, restituirea datoriiilor către bancă etc. Între acestea se remarcă judecătoriile regale din Chisindia Mare, Lipova, Radna, Arad, căpitanatul suprem al poliției orașului Arad²², sfatul orașului regal Arad, tribunalul orfanal al comitatului Caransebeș²³, fondul de ajutor al corpului de învățători din Arad, oficiul editorial al orașului Arad²⁴ etc.

Relații de afaceri a întreținut „Victoria” și cu bănci importante din Transilvania ca: „Albina”, „Bihoreana”, „Timișana”, „Iulia”, „Ardeleana”, „Corvineana”, „Banca generală de asigurare din Sibiu” etc. la care s-au adăugat și băncile mai mici: „Hațiegana” — Hațeg, „Codrul” — Buteni, „Oravițana” — Oravița, „Zlăgheana” — Zlatna, „Drăganul” — Beiuș, „Lipovana” — Lipova, „Luceafărul” — Vârșeț, „Sătmăreana” — Satu Mare, „Decebal” — Deva, „Aurora” — Năsăud, „Pesăcana” — Pesac, „Banca populară” — Caransebeș, „Bocșana” — Bocșa Montană, „Chio-reana” — Somcuta Mare, „Izvorul” — Ighiu, „Lăpușana” — Lăpușul Unguresc, „Zărăndeana” — Băița, „Patria” — Blaj, „Sebeșana” — Sebeș Alba, „Mureșanul” — Radna, „Nădlăcana” — Nădlac, „Progresul” — Ilia Mureșană, „Bistrișeana” — Bistrița ș.a.

Prin corespondență se solicita înscrierea de dobânzi, cumpărarea de acțiuni, transferuri de bani în alte conturi sau lichidarea lor, depuneri sau confirmări de primire a diverse sume, efectuarea de plăți în interesul clienților etc.

În 1912, filiala băncii generale de asigurare S.A. din Arad, cu sediul în Sibiu, solicită concursul „Victoriei” pentru a-i acorda sprijin spre a învinge „greutățile începutului”. Banca aceasta avea deschisă în Arad o agentură principală încă din 1 mai 1912 sugerând „Victoriei” să-i acorde ajutor, așa cum făceau bănci ca „Albina”, „Timișana”, „Ardeleana” care-i transpuneau afacerile de asigurări ce se aflau în arhiva lor ipotecară²⁵.

Reprezentanții „Victoriei” au fost o prezență activă și în cadrul celor 5 conferințe care au întrunit pe conducătorii băncilor române, începând din 1898 și care au culminat cu înființarea în 1907 a „Solidarității” asociația băncilor românești din Transilvania.

La 25 iunie 1896 a fost convocată la Sibiu prima conferință a băncilor române, din inițiativa lui Partenie Cosma, directorul executiv al băncii „Albina”. La conferință au participat 52 de bănci prin 61 de reprezentanți. În deschiderea conferinței, directorul executiv al „Victoriei”, Nicolae Oncu, în cuvântarea sa a mulțumit lui Partenie Cosma pentru convocarea conferinței care „a fost o necesitate de mult și de toți simțită”²⁶. A fost alcătuită o comisie a conferinței care să studieze problemele înscrise în convocator, din care a făcut parte și Nicolae Oncu. La 26 iunie, acesta a făcut propuneri conferinței, directorul „Victoriei” cerând să se intre într-o dezbateră specială a problemelor prezentate. Conferința s-a încheiat cu acceptarea unor principii ce urmau a fi respectate de băncile participante: întrunirea periodică în conferințe; acceptarea controlului extern printr-un „bărbat specialist” împuternicit de delegațiunea aleasă de conferință; fiecare membru al conferinței trebuia să cotizeze cu 1/40% din venitul net anual, fondul rezultat fiind folosit pentru finanțarea unei reviste financiar-bancare (viitoarea „Revistă economică”

ce va apare la Sibiu din 1899) și a unui anuar („Anuarul băncilor române“, care va apărea sub acest nume între 1900—1919); limitarea sferei operațiunilor unui institut la regiunea în care își exercita influența la acea dată; informarea reciprocă a institutelor între ele.

Conferința a ales o delegațiune compusă din Partenie Cosma („Albina“), Dr. N. Oncu („Victoria“), Dr. Ioan Micu („Ardeleana“), Dr. Teodor Mihali („Someșana“), I. Br. Hodoș („Patria“)²⁷.

La 20 septembrie 1901 s-a deschis a doua conferință a băncilor române, la care Nicolae Oncu nu a putut participa fiind bolnav, situație pe care a motivat-o conferinței printr-o scrisoare. La această conferință s-a hotărât înființarea unui birou de informații sub conducerea și controlul biroului Delegațiunii, toate institutele urmând să comunice acestui birou numele și împrumuturile debitorilor lor domiciliați în ținuturi ce gravitau spre alte centre, căroră li s-au acordat împrumuturi ce depășeau 1 000 K. Biroul, la rândul său, urma să comunice aceste informații tuturor băncilor la care respectivii debitori au mai contactat împrumuturi, precum și celor care vor cere informații asupra unui client. Informațiile puteau fi obținute doar de băncile asociate. A fost înființat și un fond cultural al băncilor române, pus sub administrarea conferinței anuale a directorilor de bancă. Conferința a decis și o serie de măsuri pentru asigurarea solvabilității băncilor românești, oferindu-se sugestii despre desfășurarea în acest sens a operațiunilor de scont, împrumuturilor ipotecare, achiziționarea de efecte publice admise la lombardul băncii Austro-Ungare, evitarea cumpărării de proprietăți imobile în scop de speculație, preluarea de depozite cu termene de anunțare cât mai lungi, utilizarea reescontului doar în cazuri speciale. S-a impus și ideea publicării bilanțurilor și rapoartelor direcțiunii la adunările generale în „Revista economică“. S-a hotărât și instituirea mai multor revizori experți. De la 1 ianuarie 1902, băncile asociate urmau să contribuie pentru cheltuielile biroului de informații și pentru subvenția publicațiilor editate de Delegațiune cu 1/2% din profitul net.

Pentru executarea hotărârilor conferinței și conducerea afacerilor comune ale institutelor asociate s-a decis alegerea din 3 în 3 ani a unei Delegațiuni. Printre membrii Delegațiunii aleasă pentru anii 1902—1904 a fost cooptat în lipsă și Nicolae Oncu, dovadă a prestigiului personal și al băncii pe care o conducea, alături de P. Cosma („Albina“), Dr. T. Mihali („Someșana“), I. Br. Hodoș („Patria“) și Dr. Aureliu Vlad („Ardeleana“)²⁸.

La 17 decembrie 1901 a avut loc o ședință a Delegațiunii, în cadrul căreia au fost aleși primii revizori experți, printre ei aflându-se și Sava Raicu, secretarul băncii „Victoria“. La 7—8 iunie, revizorii experți au ținut o conferință la Blaj în care au susținut că pentru o verificare temeinică a activității unei bănci trebuie avute în vedere atât aspectele tehnice cât și cele administrative, nelovindu-se astfel în principiul autonomiei bancare. *Normativul pentru revizorii experți ai băncilor române* adoptat la 10 octombrie 1903 accepta însă punctul de vedere al Delegațiunii asupra revizuirii îndeosebi a aspectelor pur tehnice²⁹.

La 19 octombrie 1903 s-a întrunit la Sibiu a treia conferință a băncilor române, la care au fost reprezentate 44 de bănci. „Victoria” era reprezentată prin Roman Ciorogariu, membru în Direcțiune.

Conferința a invitat direcțiunea băncii „Albina” ale cărei scrisuri funciare fuseseră admise la lombardul băncii Austro-Ungare, să introducă cât mai curând între afacerile sale răscumpărarea împrumuturilor ipotecare. De la 1 februarie 1904, „Albina” a facilitat răscumpărarea împrumuturilor ipotecare ale băncilor românești. Conferința s-a pronunțat împotriva întemeierii de noi bănci, fapt ce reflectă teama de concurență dar subliniază și principiul just al neviabilității băncilor cu capital mic. S-a mai hotărât ca în locul convocării anuale a directorilor de bancă, datorită costurilor mari, să se procedeze la o convocare trienală, care să aibă loc odată cu adunările „Astrei”³⁰.

Conferința a IV-a a băncilor române desfășurată la 23 august 1905 a invitat Delegațiunea să elaboreze un proiect de statute pentru înființarea asociației băncilor române în conformitate cu dispozițiile legii comerciale. La 26 decembrie 1906, în cadrul celei de-a V-a Conferințe, s-au ales membrii Delegațiunii cu mandat până la activarea uniunii bancare „Solidaritatea”. Din Delegațiune și deci contribuind direct la întemeierea „Solidarității” a făcut parte și secretarul „Victoriei” Sava Raicu, Secretarul Delegațiunii Ioan I. Lapedatu a redactat proiectul de statute. La 21 aprilie 1907 în cadrul ședinței Delegațiunii s-a redactat *Prospectul* prin care băncile românești erau invitate să adere la noua asociație³¹.

La 16 iulie 1907 a avut loc la Sibiu adunarea generală de constituire a „Solidarității”. Președintele Direcțiunii a fost ales Partenie Cosma, vice președinte Ilie Trăilă, iar ca membrii în Direcțiune: Romul Cărăbașu (Timișoara), Andrei Cosma (Sibiu), I. I. Lăpedatu (Orăștie), Dr. Coriolan Pop, D. Rațiu, Dr. G. Suciu și Sava Raicu. Secretarul „Victoriei” făcea parte și dintre revizorii experți instituți, alături de Iosif Diamandi („Bi-horeana” — Oradea), Iosif Lissai („Albina”), Iosif Oncioiu („Albina” — filiala Brașov), Ioan Perian („Oravițana” — Oravița), Dominic Rațiu, Aurel Sterca Suluțiu („Nădlăcana” — Nădlac) și Ioan Vătășan (centrala „Albinei” din Sibiu)³².

Societatea „Solidaritatea” în care erau reprezentate 31 de bănci își propunea: mijlocirea de afaceri privind comerțul de bancă; mijlocirea de credite de orice natură în favoarea institutelor însoțite, stabilirea de norme generale unitare în privința contabilității, controlului și administrării băncilor; controlul periodic al contabilității și administrației băncilor afiliate prin revizori experți; studierea și propunerea normelor generale pentru consolidarea băncilor; înființarea de așezăminte și întreprinderi economice și financiare cu ajutorul material și moral al băncilor însoțite; editarea unui organ central de publicitate³³.

„Solidaritatea” întărește în fapt, pe plan economic, poziția românilor consolidată politic la 1903—1905. „Victoria” și cei grupați în jurul ei și-au adus și aici aportul lor. Elementele noului activism s-au manifestat încă de la sfârșitul secolului XIX în zona Aradului, grupându-se în jurul băncii „Victoria”. Activitatea din adunarea comitatului era marcată de faptul că reprezentanții români foloseau aici limba română și

nu o dată au împiedicat luarea unor hotărâri care contraveneau intereselor lor naționale.

Clubul național arădean avea în frunte un comitet de conducere format din 180 de membri. La sfârșitul anului 1900, conducerea clubului a fost organizată în 4 secțiuni, conduse de reprezentanți care făceau parte și din conducerea „Victoriei” sau dintre acționarii ei: secțiunea organizatorică (Mihai Veliciu, Ioan Suciuc și Roman Ciorogariu); prezidențială (M. Veliciu, N. Oncu, Sava Raicu); juridică (avocații Petru Truția, Aurel Suciuc, Sever Ispravnic) și presei (I. R. Sirianu, R. Ciorogariu, Traian Vățean)³⁴.

P.N.R., după o lungă perioadă de pasivitate, participă la alegerile din 1905. Aproape totalitatea deputaților aleși sunt directori de bănci, membri în direcțiune sau avocați ai băncilor. Spre exemplu, de la banca „Victoria” se remarcă Nicolae Oncu, Vasile Goldiș, Ștefan-Cicio Pop, alături de alții cum ar fi: Iuliu Maniu — avocat la „Patria” din Blaj, Alexandru Vaida Voevod, membru în direcțiunea la „Someșana” și „Auraria” etc.³⁵.

La aproape un an după înființarea „Solidarității” ziarul „Budapesti Hirlap” din 16 mai 1908, dezvăluie că în spatele succeselor P.N.R. din comitatul Arad stă banca „Victoria”, subliniind: „Iar cu Maniu și Vaida ne-au fericit mai ales „Patria” din Blaj și „Auraria” din Abrud”³⁶.

În 1912 Nicolae Oncu, directorul executiv al „Victoriei”, bolnav de multă vreme, a hotărât să se pensioneze. Postul a fost preluat de experimentatul secretar Sava Raicu, care de fapt îl suplinea de multă vreme pe Oncu la conducerea afacerilor băncii. Direcțiunea, întrunită la 7/20 martie 1912 l-a ales pe Raicu în această funcție³⁷. Alegerea era justificată, Sava Raicu dovedindu-se foarte priceput și în calitate de contabil și cunoscând toate fazele de dezvoltare ale „Victoriei” în slujba căreia se afla de 25 de ani.

Dovada meritelor sale și a faimei de specialist în domeniul financiar-bancar a fost relevată și de faptul că regele Carol I al României l-a decorat în septembrie 1913 cu medalia „Meritul comercial și industrial”, clasa I³⁸.

La 30 noiembrie 1913, absorbit în întregime de munca de la „Victoria”, Sava Raicu renunță la funcția de revizor al „Solidarității”, în locul său fiind numit însă tot un contabil de la „Victoria”, Ilie Pap³⁹. De la începutul războiului, Sava Raicu a căutat să fie la curent cu tot ce se petrecea în cadrul băncii, desfășurând o intensă activitate, care l-a epuizat fizic, neputând participa la a XXI-a adunare generală a acționarilor băncii, ținută la Arad, la 29 iunie 1914⁴⁰.

Așadar, pe plan intern, „Victoria” s-a remarcat atât în domeniul economic-financiar cât și în viața politică a Transilvaniei și Ungariei, în care s-au angajat membrii din conducerea sau dintre acționarii ei.

Relații de afaceri, legate de diverse operațiuni de bancă, a întreținut „Victoria” cu institute din Ungaria ca: „Banca centrală națională a Ungariei”, „Banca Unită din Budapesta”, „Banca comercială din Pesta”, „Biroul agrar ungar”, „Banca generală ungară”, „Banca de credit ipotecar maghiar”, „Banca de credit și depuneri austro-ungară” filiala din

Budapesta, „Casa de economii a deputaților maghiari”, „Banca de credit” din Szeged, „Banca populară” din Miskolcz etc.⁴¹.

Pe parcursul războiului mondial „Victoria” a efectuat către stat un împrumut de război de 1 850 000 K, obligațiuni împrumutate de stat în 8 etape. În 1918, aceeași sumă atingea la „Banca austro-ungară” valoarea bonurilor „Victoriei” la care se adaugă cea a scrisurilor funciare de 4 043 500 K și cea a bonurilor de casă de stat ce atingeau 2 250 000 K. Prin urmare, la 1918, „Victoria” dispunea la banca austro-ungară de un total de 9 993 500 K⁴². De asemenea, la această dată banca avea de recuperat diverse sume de la 16 bănci maghiare, în total de 5 088 018 K⁴³.

Relații aparte a avut „Victoria” cu „Ustredni banka ceskijch sporitelien” (Banca centrală a caselor de păstrare boeme” din Praga) la care banca arădeană era reprezentată prin Sava Raicu. „Victoria” deținea aici acțiuni alături de alte trei institute bancare românești: „Bihoreana” reprezentată prin Iosef Pytlik, directorul filialei din Brün a băncii cehe, „Nădlăcana” prin vicedirectorul Hugo Sekal și „Lugojana” prin Virgiliu V. Bonțescu, funcționar la filiala din Brün.

În 1907, la o ședință a consiliului băncii cehe, în comitetul ei de supraveghere a fost ales Sava Raicu, alături de Peter Kompis, șef contabil la Tatra-Banka. La banca cehă dețineau acțiuni și „Albina”, „Ardeleana”, „Timișana”, „Oravițana” ș.a.⁴⁴. În 1913, „Victoria” deținea la banca cehă 100 acțiuni în valoare de 40 000 K, alături de cele deținute la „Banca Austro-Ungară”, „Prima casă de economii din Pesta” etc., precum și la alte bănci⁴⁵.

Pe parcursul războiului, „Victoria” a continuat legăturile cu instituții sau bănci maghiare ca: „Banca de credit din Szeged”⁴⁶, „Asociația națională a primei case de păstrare din Pesta”⁴⁷, „Asociația Fermierilor maghiari” ș.a.

Banca „Victoria” s-a remarcat pe plan extern și prin ajutorarea românilor emigrați în America. Fenomenul emigrației i-a cuprins și pe sași, șvabi, unguri, ruteni și evrei. Emigrarea se făcea pe criterii naționale, dar mai ales economice: mirajul Americii, faptul că românii din Ardeal erau concurați puternic în domeniul economic de maghiari și evrei.

Majoritatea românilor emigrați în America erau angajați ca muncitori în fabrici, foarte puțini în comerț sau agricultură⁴⁸. Adeseori, românii emigrați erau extorcați de diferiți agenți sub pretextul găsirii unor locuri de muncă, schimbarea valutei etc.

Data fiind această situație, „Victoria” a căutat să vină în ajutorul emigranților. După încercarea nereușită a cercurilor bancare românești din Transilvania de a înființa în 1906 o bancă românească la Cleveland, banca arădeană a înființat în anul următor în birourile sale o secție americană, care ținea în evidență pe românii emigrați de pe teritoriul ei de activitate și prin funcționari numiți în centrele mai însemnate din America le încuviința împrumuturi, le administra capitalurile etc.⁴⁹. Majoritatea depunerilor la „Victoria” sunt efectuate de români aflați în statele: Minneapolis, Pensylvania, Ohio, Michigan, Illinois, Oklahoma⁵⁰. Sprijinitorul și sfătuitoarea românilor din America era ziarul „Românul”

care dispunea de o bancă și de o librărie cu sediul în Cleveland. Editorul ziarului era G. Barbul iar directorul V. E. Moldovan⁵¹.

Acestuia i s-a adăugat ziarul „America“, care era organ al românilor din S.U.A. și al bisericilor ortodoxe de aici. Sediul acestuia era tot în Cleveland. Proprietarul și redactorul-șef al acestui ziar era Moise Balea. La 24 iulie 1908, acesta solicită „Victoriei“ un împrumut de 2 000 K (400 dolari) pe timp de un an pentru a putea susține gazeta și tipografia, care l-au costat mai mult decât a prevăzut pentru înființarea lor. În plus, avea și necazuri mari cu lucrătorii din tipografie, care deși erau români îi făcuseră grevă cerând mărirea salariului de 2,30 dolari pe oră. Suge-rează de asemenea „Victoriei“ să întemeieze în colaborare cu alte bănci din țară o bancă românească în S.U.A., pentru aceasta fiind necesar un capital de cel puțin 50 000 dolari (250 000 K)⁵².

În Harrisburg, statul Pennsylvania funcționa totuși din 1906 o „Societate română de ajutorare denumită „Mureșana“, având ca președinte pe George Resădean⁵³.

Între 1907—1918, românii din America au apelat la diverse instituții americane pentru a expedia bani în conturile lor de la „Victoria“. Intermediari au fost bănci din New York: „P. V. Rovnianck & Co.“, „Hugo Lederer's Bank of exchange“, „Lawrence Savings & Tust Co.“, „Foreign Banker & Steamship Agent“, „The Hanover National Bank“, „Transatlan-German Bank Co.“, „The Mohauk German Banking and Savings Co.“; din Uniontown („Citizens Title and Trust Co.“); Cincinnati („The Brighton German Bank Co.“, „The Mohawk German Banking and Savings Co.“); New Castle („A Green's International Exchange Bank“, „People's Savings & Trust Co.“) etc.

În 1916, Mihai S. Marian, notar public în satul Pennsylvania, obține dreptul de a intermedia depunerile românilor din America. El patrona „Casa Românească“ ce-i purta numele, situată în Philadelphia S.W.COR. 4Th & Brown Street, care era la 1916 „prima și singura întreprindere românească pentru a trimite bani din răsăritul Americii“. Inaugurarea „Casei românești“ a avut loc la 21 mai 1916, având dreptul de a expedia bani în orice parte a lumii⁵⁴. A fost o realizare pe care nu au reușit-o în 1906 băncile românești, venind astfel în sprijinul românilor din America. Ei se arătau interesați să expedieze bani în țară, cursul fiind avantajos datorită războiului.

Unii din românii emigrați, în scrisorile adresate „Victoriei“ transmit urări de sănătate deputaților români dorindu-le să izbândească în lupta lor, pentru a putea trăi mai pașnic când se vor întoarce acasă, „căci din câte ni le-au pus pe grumaji ne-am silit să ne lăsăm patria și casa părintească“. Astfel de încurajări au parvenit pe adresa băncii pe tot parcursul războiului⁵⁵. Legăturile cu românii din America erau însă îngreunate în această perioadă datorită dezorganizării poștei.

Depunerile efectuate la banca arădeană de români emigrați în America erau destinate fie rudelor rămase acasă, pentru a le ajuta în învingerea greutăților și a scumpetei traiului, fie pentru a fi utilizați de ei la întoarcerea acasă. Volumul acestor depuneri la „Victoria“ va crește după

1918, situație favorizată de sistemul bancar din statul român unificat, sistem care va integra și băncile românești din Transilvania, ce vor intra de acum în concurență cu băncile din Vechiul Regat.

NOTE

CAPITOLUL I

- 1 Vezi bibliografia de la sfârșitul lucrării.
- 2 Apud Mihai D. Drecin, *Banca „Albina” din Sibiu, instituție națională a românilor transilvăneni (1871—1918)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1982, p. 6.
- 3 *Ibidem*.
- 4 Cf. Constantin Popp, *Băncile române din Transilvania și Ungaria*, în „Revista economică”, VII, 1905, nr. 20, p. 181.
- 5 Cf. Sabin Cioranu, *Rolul băncilor românești din Ardeal în pregătirea Unirii*, în „Observatorul social-economic”, Brașov, XI (seria 2), 1944, nr. 2—3, p. 135.
- 6 Cf. N. Petra, *Băncile românești din Ardeal și Banat*, Ed. „Cartea Românească”, Sibiu, 1936, p. 6—8.
- 7 * * * *Aradul — permanență în istoria patriei*, Arad, 1978, p. 290.
- 8 Nicolae Petra, *Băncile românești în trecut*, în „Economia românească”, I, 1936, nr. 1, p. 49—92.
- 9 *Idem*, *Băncile românești*...
- 10 Sabin Cioranu, *Rolul băncilor românești din Ardeal în pregătirea Unirii*, în „Observatorul social-economic”, Brașov, XI, (Seria II), 1944, nr. 2—3.
- 11 Bujor Surdu, *Rolul băncilor în consolidarea burgheziei din Transilvania*, în „Anuarul Institutului de Istorie”, Cluj-Napoca, V, 1962, p. 198 sq.
- 12 Mihai D. Drecin, *Înființarea Uniunii bancare „Solidaritatea” și sistemul bancar românesc din Transilvania (1892—1907)*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie”, Cluj-Napoca, XX, 1977, p. 221—238.
- 13 *Idem*, *Banca „Albina”*..., p. 138.
- 14 Nicolae Roșuț, *Contribuții orădene la dezvoltarea gândirii social-politice din Transilvania în preajma Unirii*, în „Studii privind istoria Aradului”, Ed. Politică, Buc., 1980.
- 15 Liviu Maior, *Mișcarea națională românească din Transilvania (1900—1914)*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 51—52.
- 16 V. Popeangă, *Aradul, centrul politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867—1918)*, Ed. Facla, Timișoara, 1978, p. 135.

CAPITOLUL II

- 1 Vezi N. Petra Petrescu, *Băncile românești în trecut*, în „Economia românească”, I, 1936, nr. 1, p. 49—92; Constantin Pop, *Băncile române din Transilvania și Ungaria*, în „Revista economică” (Sibiu), VII, 1905, nr. 20, p. 181.
- 2 Astăzi strada I. I. C. Brătianu.
- 3 Apud Traian V. Țieran, *Despre funcționarea institutelor românești de credit și economii*, în „Tribuna poporului”, II, 1898, nr. 2, p. 10.
- 4 „Tribuna” (Sibiu), IV, 1887, nr. 66, p. 262.
- 5 Arhivele Statului Arad, fond Banca „Victoria”, dosar nr. 1 din 1897 (în continuare se prescurtează A.S.A., F.B.V., d ..., an ...): Contracte, extrase de carte funduară, oferte, corespondență etc. privitoare la închirierea de localuri și vânzarea-cumpărarea imobilului din Arad, str. Arhiducele Iosif în favoarea băncii „Victoria” inclusiv schițe de plan.
- 6 Astăzi Bulevardul Revoluției nr. 76.
- 7 „Tribuna”, XXVII, 1910, nr. 35, p. 8.
- 8 A.S.A., F.B.V., d. I, 1905.
- 9 „Tribuna”, XI, 1907, nr. 3, p. 6.

- 10 *Idem*, XIV, 1910, nr. 193, p. 4.
- 11 *Idem*, XV, 1911, nr. 54, p. 7.
- 12 *Idem*, XV, 1911, nr. 282, p. 8.
- 13 *Ibidem*.

CAPITOLUL III

- 1 A.S.A., F.B.V., registrul 3 (se va prescurta r.), 1887—1888.
- 2 *Idem*, d. 1, 1892: *Raportul direcțiunii către adunarea generală cu privire la încasările și plățile din anul 1891*.
- 3 A.S.A., F.B.V., d. 3, 1898: *Raportul avocatului Dr. Ioan Németh cu privire la cauzele institutului „Victoria” în curs de rezolvare; idem*, d. 1, 1899: *Rapoartele avocatului „Victoriei” Dr. Sever Ispravnic cu privire la cauzele improcesuate și tablouri nominale despre debitorii improcesuați*, f. 1—37.
- 4 *Idem*, d. 2, 1898, f. 31—37.
- 5 *Ibidem*, f. 45.
- 6 *Ibidem*, f. 47.
- 7 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1898, f. 39.
- 8 *Idem*, f. 40, 41.
- 9 *Idem*, d. 3, 1911—1912, f. 478.
- 10 *Idem*, d. 1, 1898, f. 72; d. 1, 1901, f. 102, 124; d. 1, 1904, nenumărat.
- 11 *Idem*, d. 1, 1898, f. 166.
- 12 *Idem*, d. 1, 1901, f. 11.
- 13 *Idem*, d. 1, 1903, f. 3.
- 14 *Ibidem*, f. 20, 21.
- 15 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1906, nenumărat.
- 16 *Idem*, d. 1, 1906.
- 17 *Idem*, d. 4, 1913, f. 397—399.
- 18 *Idem*, d. 2, 1916, f. 498.
- 19 *Idem*, d. 1, 1898, f. 241.
- 20 *Ibidem*, f. 79.
- 21 *Ibidem*, f. 182.
- 22 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1901.
- 23 *Idem*, f. 152.
- 24 *Idem*, d. 1, 1904, nenumărat.
- 25 *Idem*, d. 3, 1911—1912, f. 75—78.
- 26 *Ibidem*, f. 169.
- 27 *Ibidem*, f. 156.
- 28 *Ibidem*, f. 329.
- 29 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1901, f. 119, 126.
- 30 *Ibidem*, f. 162.
- 31 *Ibidem*, f. 142.
- 32 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1904.
- 33 *Ibidem*.
- 34 A.S.A., F.B.V., d. 3, 1911, f. 343.
- 35 *Idem*, d. 3, 1911—1912, f. 8.
- 36 *Idem*, r. 1, 1887.

CAPITOLUL IV

- 1 „Anuarul băncilor române” (Sibiu), II, 1901, p. 113.
- 2 Vezi anexa 2.
- 3 „Tribuna”, XI, 1893, nr. 64, p. 254.
- 4 *Idem*, XII, 1894, nr. 39, p. 156.
- 5 Schimbarea valutei austriece (florinul) cu noua valută pentru Ungaria (co-roana — K cu subdiviziunea „fillér”) a avut loc la 1 ianuarie 1900 pe baza legilor XVII din 1892 și XXXVI din 1899. Schimbul a fost de 1 fl.=2 K. (Cf. Mihai D. Drecin, *Banca „Albina”* ..., p. 163.)
- 6 „Tribuna”, IX, 1905, nr. 38, p. 1—2.
- 7 „Revista economică”, VII, 1905, p. 109.

- 8 Cf. Mihai D. Drecin, *op. cit.*, p. 118.
- 9 „Tribuna”, XV, 1911, nr. 54, p. 7.
- 10 *Idem*, XV, 1911, nr. 70, p. 8.
- 11 Vezi anexa 2.
- 12 „Tribuna”, XV, 1911, nr. 256, p. 8.
- 13 Cf. Nicolae N. Petra, *Băncile românești din Ardeal și Banat*, p. 60.
- 14 Vezi anexa 1.
- 15 Pentru generalitățile cu privire la operațiunile efectuate de băncile românești din Transilvania până la 1918, vezi pe larg N. Petra-Petrescu, *Studiu din economia națională. Despre bănci, operațiunile lor, despre efecte și despre burse. Dizertațiune prezentată adunării generale a „Asociațiunii transilvane” ținută la Sibiu în 27—29 august 1881*, Sibiu, Tiparul Tipografiei arhidiecezane, 1881.
- 16 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1898: f. 72, 77, 81, 91, 94, 97, 103, 101, 114, 204, 242, 245, 263, 293; d. 1, 1901: f. 9, 16, 27, 36, 69, 76, 101, 102, 118, 124, 126, 142, 143, 171, 180, 181, 225, 237, 270, 278, 296, 302, 328; d. 1, 1904, nenumărat; d. 5, 1911: f. 26, 49—52, 123—126, 154, 286—288, 455; d. 3, 1913: f. 73, 344; d. 4, 1913: f. 397—399; d. 2, 1916: f. 21, 138, 349—354, 464—470, 566, 568.
- 17 *Idem*, d. 1, 1901: f. 22; d. 3, 1911—1912: f. 16—18, 22—24, 99, 189, 395; d. 2, 1916: f. 449—453.
- 18 *Idem*, d. 1, 1901: f. 28; d. 3, 1911—1912: f. 67, 74—76; d. 4, 1911: f. 45, 165, 293; d. 3, 1913: f. 66; d. 2, 1916: f. 155, 291—294.
- 19 „Biserica și școala”, XVI, 1892, nr. 29, p. 230.
- 20 „Tribuna”, VIII, 1891, nr. 92, p. 366.
- 21 *Idem*, XIII, 1896, nr. 27, p. 108.
- 22 Vezi anexa 1.
- 23 „Tribuna”, XVI, 1899, nr. 46, p. 183. Vezi și anexa 1.
- 24 „Tribuna poporului”, V, 1901, nr. 38, p. 1.
- 25 „Függetlenség” din 10 martie 1903.
- 26 „Magyar pénzügy” din 14 mai 1903.
- 27 „Tribuna poporului”, VII, 1903, nr. 85, p. 1—2.
- 28 *Idem*, VII, 1903, nr. 104, p. 3.
- 29 „Românul”, V, 1915, nr. 40, p. 4.
- 30 Vezi anexa „Graficul depunerilor”.
- 31 „Tribuna”, XII, 1908, nr. 287, p. 11.
- 32 *Idem*, XVI, 1912, nr. 35, p. 7.
- 33 „Românul”, II, 1913, nr. 285, p. 7.
- 34 Vezi anexa 1.
- 35 *Ibidem*.
- 36 „Revista economică”, XVII, 1915, p. 107.
- 37 „Anuarul băncilor române”, II, 1901, p. 113.
- 38 „Tribuna poporului”, II, 1898, nr. 2, p. 10; A.S.A., F.B.V., r. 3, 1907.
- 39 Vezi anexa 1.
- 40 „Românul”, IV, 1914, nr. 39, p. 3.
- 41 „Revista economică”, XVII, 1915, p. 107.
- 42 „Tribuna poporului”, II, 1898, nr. 2, p. 10.
- 43 „Revista economică”, VII, 1905, p. 109.
- 44 „Românul”, III, 1913, nr. 33, p. 3.
- 45 A.S.A., F.B.V., r. 3, 1894; r. 2, 1900; r. 3, 1907; r. 16, 1914; r. 8, 1916.
- 46 Vezi anexa 1.
- 47 „Românul”, II, 1912, nr. 222, p. 16.
- 48 A.S.A., F.B.V., r. 9, 1915: „Evidența debitorilor băncii „Victoria” aflați prizonieri în Rusia”, 1915—1916.
- 49 „Revista economică”, II, 1900, p. 1—6.
- 50 A.S.A., F.B.V., r. 6, 1914—1922: „Evidența împrumuturilor lombard”.
- 51 *Idem*, r. 10, 1915—1918: „Evidență despre plata personalului de la pusta Pipai (1915—1918)”; r. 11, 1915—1917: „Evidența ziuașilor de la Silindia angajați la dezgropatul viilor”.
- 52 „Tribuna poporului”, III, 1899, nr. 171, p. 10.
- 53 „Tribuna”, XIV, 1897, nr. 37, p. 148.
- 54 „Revista economică”, XV, 1914, p. 128.
- 55 *Idem*, XX, 1919, p. 265.

56 A.S.A., F.B.V., d. 2, 1917: „Bilanț anual cu situații anexe a operațiunilor filialei Chișineu“.

57 *Ibidem*: „Conspectul proceselor la filiala băncii din Chișineu (de la 1 iulie 1917 la 1 ianuarie 1918)“, f. 5—23.

58 *Ibidem*: „Conspectul filialei din Ineu la 31 decembrie 1917“, f. 23—26.

59 A.S.A., F.B.V., d. 4, 1917: „Bilanț anual și lunar cu situații anexe asupra operațiunilor filialei Siria la 31 decembrie 1917“.

CAPITOLUL V

1 „Anuarul băncilor române“ (Sibiu), II, 1901, p. 113.

2 „Tribuna“, XI, 1907, nr. 7, p. 6.

3 *Idem*, XIII, 1896, nr. 27, p. 108; vezi anexa 2.

4 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1902, f. 8—16: „Statutele fondului de pensuni pentru funcționarii și servitorii societății „Banca Victoria“ Societate Anonimă Arad.

5 Valorile de până la 1900 au fost transformate în coroane pentru a avea o continuitate a lor.

6 „Tribuna“, VI, 1889, nr. 69, p. 274.

7 „Biserica și școala“, XVI, 1892, nr. 9, p. 71.

8 „Tribuna“, VIII, 1891, nr. 92, p. 366.

9 „Tribuna“, X, 1893, nr. 70, p. 278.

10 *Idem*, XII, 1895, nr. 44, p. 169.

11 „Biserica și școala“, XVI, 1892, nr. 18, p. 142—143.

12 „Tribuna poporului“ (Arad), II, 1898, nr. 119, p. 281.

13 „Tribuna“, VIII, 1904, nr. 45, p. 2.

14 Cf. „Revista economică“, XII, 1910, p. 151.

15 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1898, f. 283.

16 *Idem*, d. 5, 1911—1921, f. 391.

17 *Idem*, d. 2, 1916, f. 438.

18 „Românul“, III, 1913, nr. 33, p. 3.

19 *Ibidem*.

20 „Românul“, III, 1913, nr. 104, p. 9—10.

21 *Idem*, IV, 1914, nr. 39, p. 3.

22 *Idem*, V, 1915, nr. 275, p. 5.

23 Cf. Nicolae Roșuț, *Contribuția Aradului la pregătirea și înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România*, în „Studii privind istoria Aradului“, Ed. Politică, Buc., 1980, p. 217; vezi și A.S.A., fond „Tribunalul Arad“, secția a III-a, d. nr. 1814.

CAPITOLUL VI

1 Vezi *supra*, p. 22.

2 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1898, f. 99.

3 *Idem*, d. 1, 1901, f. 2, 28; d. 1, 1904, nenumerotat.

4 *Idem*, d. 1, 1904, nenumerotat.

5 *Ibidem*.

6 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1906, nenumerotat.

7 *Idem*, d. 3, 1911—1912, f. 8.

8 *Idem*, d. 1, 1908, f. 214.

9 *Idem*, d. 4, 1911, f. 97.

10 *Idem*, d. 4, 1913, f. 87, 90.

11 *Idem*, d. 2, 1916, f. 140.

12 *Idem*, d. 1, 1898, f. 77, 187, 290, 300; d. 1, 1901, f. 302, 309; d. 1, 1904, nenumerotat.

13 *Ibidem*, f. 303. Se face referire la o sumă de 40 000 fl.

14 A.S.A., F.B.V., d. 2, 1916, f. 92.

15 *Idem*, d. 1, 1898, f. 183, 185.

16 *Idem*, d. 1, 1904, nenumerotat.

17 *Idem*, d. 4, 1913, f. 448, 453.

18 *Idem*, d. 2, 1916, f. 566—568.

- 19 *Idem*, d. 1, 1898, f. 74, 81, 97; d. 1, 1901, f. 118; d. 1, 1904, nenumărat; d. 4, 1913, f. 73.
- 20 *Idem*, d. 1, 1901, f. 322.
- 21 *Ibidem*, f. 157.
- 22 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1898, f. 192, 204, 259, 269—273, 292, 305.
- 23 *Idem*, d. 1, 1901, f. 23, 30, 31.
- 24 *Idem*, d. 1, 1904, nenumărat.
- 25 *Idem*, d. 1, 1898, f. 27, 29, 67, 71, 73, 85, 94, 100, 102, 137, 157, 158; d. 1, 1901, f. 5, 67, 170, 257, 334; d. 1, 1906, nenumărat; d. 1, 1908, f. 45, 61; d. 3, 1911, f. 114, 150, 184, 246; d. 3, 1911—1912, f. 16—18, 22, 23, 67, 128, 190, 196, 230, 235, 239, 272, 294, 314, 372, 400, 406, 419, 529, 531; d. 4, 1911, f. 5, 6, 8, 9, 19, 40, 41, 49, 165, 168; d. 5, 1911, f. 2, 3; d. 4, 1913, f. 2, 76, 334; d. 1, 1915, f. 2—4, 6, 7, 10, 21, 26, 44, 46, 49—52, 79, 170—175, 226; d. 2, 1916, f. 19, 26, 72, 155, 188, 239—243, 265—283, 291—294, 343, 344, 336, 337.
- 26 „Anuarul băncilor române”, III, 1902, p. 133.
- 27 *Idem*, p. 137.
- 28 *Idem*, p. 138—144.
- 29 Cf. Mihai D. Drecin, *Înființarea uniunii bancare „Solidaritatea”...* p. 229—230.
- 30 „Anuarul băncilor române”, V, 1904, p. 153—156.
- 31 „Revista economică”, IX, 1907, nr. 17, p. 177—178.
- 32 *Idem*, IX, 1907, nr. 49, p. 442.
- 33 *Ibidem*, p. 457—459.
- 34 Cf. Liviu Maior, *op. cit.*, p. 52.
- 35 Cf. Bujor Surdu, *op. cit.*, p. 198 sq.
- 36 Apud Sabin Cioranu, *op. cit.*, p. 203.
- 37 „Românul”, II, 1912, nr. 54, p. 5.
- 38 *Idem*, III, 1913, nr. 223, p. 3.
- 39 *Ibidem*.
- 40 „Românul”, VIII, 1919, nr. 43, p. 8.
- 41 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1912.
- 42 *Idem*, d. 1, 1918, f. 1.
- 43 *Ibidem*, f. 4; vezi anexa 3.
- 44 „Românul”, II, 1912, nr. 54, p. 5.
- 45 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1915, f. 193.
- 46 *Idem*, d. 1, 1916, f. 297—299.
- 47 *Ibidem*, f. 52.
- 48 Cf. Augustin Tătaru, *Românii din America*, în „Economia românească”, I, 1936, nr. 1, p. 121—123.
- 49 „Revista economică”, IX, 1907, p. 380.
- 50 A.S.A., F.B.V., d. 1, 1907.
- 51 *Idem*, d. 1, 1908, f. 260.
- 52 *Idem*, d. 1, 1907, f. 46—48.
- 53 *Idem*, d. 1, 1908, f. 260; d. 1, 1907; d. 4, 1913.
- 54 *Idem*, d. 3, 1916, f. 319—320.
- 55 *Ibidem*, f. 356, 373, 376, 380, 387.

ANEXA 1

Conspectul operațiunilor de la 1 noiembrie 1887 până la 31 decembrie 1918

31 dec.	Depuneri spre fructificare		Scont cambii și credite personale		Reescont		Împrumuturi ipotecare		Împrumuturi pe efecte (lombard)	
	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.
1887/1888	159.149	90	188.350	97	-	-	29.990	-	920	-
1889	188.179	16	255.639	51	-	-	33.843	-	2.130	-
1890	266.262	71	313.207	84	-	-	51.383	-	1.005	-
1891	391.118	99	427.038	93	-	-	61.437	-	2.215	-
1892	535.207	67	511.093	85	-	-	163.704	-	5.905	-
1893	579.132	-	607.350	-	-	-	258.638	-	7.905	-
1894	640.685	16	695.033	77	-	-	269.946	-	11.905	-
1895	856.234	71	853.585	25	-	-	318.931	-	7.039	-
1896	1.073.169	23	1.068.461	95	-	-	322.102	-	10.859	-
1897	1.123.883	26	1.024.910	82	-	-	373.510	40	24.607	-
1898	1.225.350	37	1.108.928	58	-	-	362.363	-	24.311	-
1899	1.299.370	04	1.614.487	21	308.089	50	343.703	-	22.447	-
	K	f	K	f	K	f	K	f	K	f
1900	3.080.366	81	3.357.554	36	300.144	-	677.831	-	47.808	-
1901	3.200.053	07	3.811.146	-	766.221	40	711.380	-	96.621	-
1902	3.575.002	62	4.416.734	01	954.110	-	783.462	-	66.591	-
1903	4.580.861	83	5.038.789	46	579.936	-	833.028	-	55.461	-
1904	5.504.507	26	6.281.197	66	1.467.346	-	1.031.947	-	66.540	18
1905	5.171.879	72	7.705.891	95	2.355.579	01	1.239.806	-	61.338	-
1906	5.574.898	02	8.445.213	34	2.911.657	10	1.428.177	-	36.665	-
1907	6.003.765	87	8.362.509	89	2.676.406	50	1.450.003	-	30.955	-
1908	6.820.492	93	9.296.535	13	2.923.947	90	1.574.155	-	36.477	-
1909	8.899.316	-	11.278.645	-	3.305.379	29	1.992.759	-	36.450	-
1910	11.565.453	-	14.096.713	15	4.804.310	52	2.636.190	-	52.302	-
1911	13.702.932	22	18.438.141	36	5.954.833	90	3.055.436	-	59.340	-
1912	13.580.255	03	17.622.088	10	6.265.016	84	3.033.460	-	64.332	-
1913	13.574.703	12	17.660.073	19	5.959.237	87	2.863.117	-	82.436	-
1914	14.000.593	55	18.473.014	52	6.514.743	08	2.837.290	-	88.669	-
1915	16.504.831	76	14.883.653	45	675.777	-	2.458.211	-	82.656	-
1916	22.324.213	28	11.577.515	62	-	-	2.069.330	-	78.629	-
1917	27.263.393	16	10.419.886	37	-	-	2.006.515	-	50.545	-
1918	36.106.933	90	9.966.555	10	-	-	1.633.209	-	38.644	-

În anul	Reviriment sau circulația numeralului la casă		Venitul				Dividendul anual %	Fondul de rezervă		Fondul special de rezervă		Fondul de pensii	
			Brut		Net								
	fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.		fl.	cr.	fl.	cr.	fl.	cr.
1887/8	1.622.199	55	16.318	36	9.012	74	6	2.000	–	–	–	300	–
1889	2.598.610	88	26.298	79	11.514	12	6	10.505	80	–	–	600	–
1890	3.397.748	20	34.136	14	13.464	92	6	11.000	–	–	–	1.000	–
1891	3.727.270	92	40.176	79	14.668	92	6	16.801	35	–	–	1.500	–
1892	6.125.325	70	51.478	31	16.530	08	7	23.000	–	–	–	2.000	–
1893	7.362.453	25	68.597	56	21.782	13	7	63.834	99	–	–	3.000	–
1894	9.523.642	30	89.122	92	38.784	49	7	73.521	45	–	–	5.400	–
1895	11.473.199	45	104.722	58	43.229	40	8	80.578	35	–	–	6.137	37
1896	14.151.215	09	122.440	82	47.269	20	8	87.032	19	16.532	96	8.170	33
1897	17.421.242	79	139.470	75	52.243	63	8	114.778	09	20.966	11	12.974	43
1898	19.143.075	25	146.256	32	51.444	40	8	119.464	51	24.966	11	14.080	49
1899	21.705.618	59	154.796	80	48.780	86	8	131.932	74	28.966	11	17.630	25
	K	f	K	f	K	f	%	K	f	K	f	K	f
1900	38.205.147	43	358.323	61	90.643	32	8	288.546	26	32.567	16	42.342	54
1901	41.942.098	–	384.629	11	100.269	60	8	311.101	85	43.100	–	50.197	99
1902	53.635.257	32	419.239	84	97.355	61	8	335.013	17	48.100	–	58.881	01
1903	61.628.924	06	444.457	25	110.182	56	8	368.266	55	53.100	–	67.456	51
1904	68.619.246	–	523.188	62	120.770	–	9	408.063	65	58.100	–	76.103	49
1905	98.345.278	73	530.522	18	147.678	01	9	771.273	15	68.100	–	86.046	19
1906	112.592.555	66	582.618	99	180.239	41	9	841.154	47	83.100	–	97.475	–
1907	148.070.372	73	641.754	96	185.566	73	9	931.695	–	98.100	–	111.569	40
1908	148.887.372	73	836.020	95	190.360	55	10	991.968	71	113.100	–	126.748	–
1909	225.720.774	74	941.517	–	200.558	–	10	1.015.600	–	128.700	–	145.253	–
1910	297.135.097	13	1.165.517	–	238.336	–	10	1.044.543	–	173.250	80	165.430	–
1911	379.399.981	44	1.426.792	43	260.293	82	10	1.000.000	–	776.000	–	193.100	–
1912	403.339.173	86	1.770.354	–	403.216	51	10	1.000.000	–	821.103	83	223.000	–
1913	463.054.501	92	1.924.021	73	482.924	53	11	1.000.000	–	863.344	30	245.249	79
1914	432.439.616	69	1.843.947	13	382.319	60	10	1.000.000	–	906.831	24	284.197	96
1915	410.265.302	72	1.740.264	68	394.906	58	10	1.000.000	–	933.083	20	317.901	67
1916	257.623.910	32	1.728.622	–	401.489	34	10	1.000.000	–	960.605	86	354.515	41
1917	200.106.164	–	1.810.067	–	404.859	89	16	1.000.000	–	986.507	76	393.829	03
1918	396.496.363	20	2.054.104	36	322.897	09	16	1.000.000	–	1.008.312	36	437.276	–

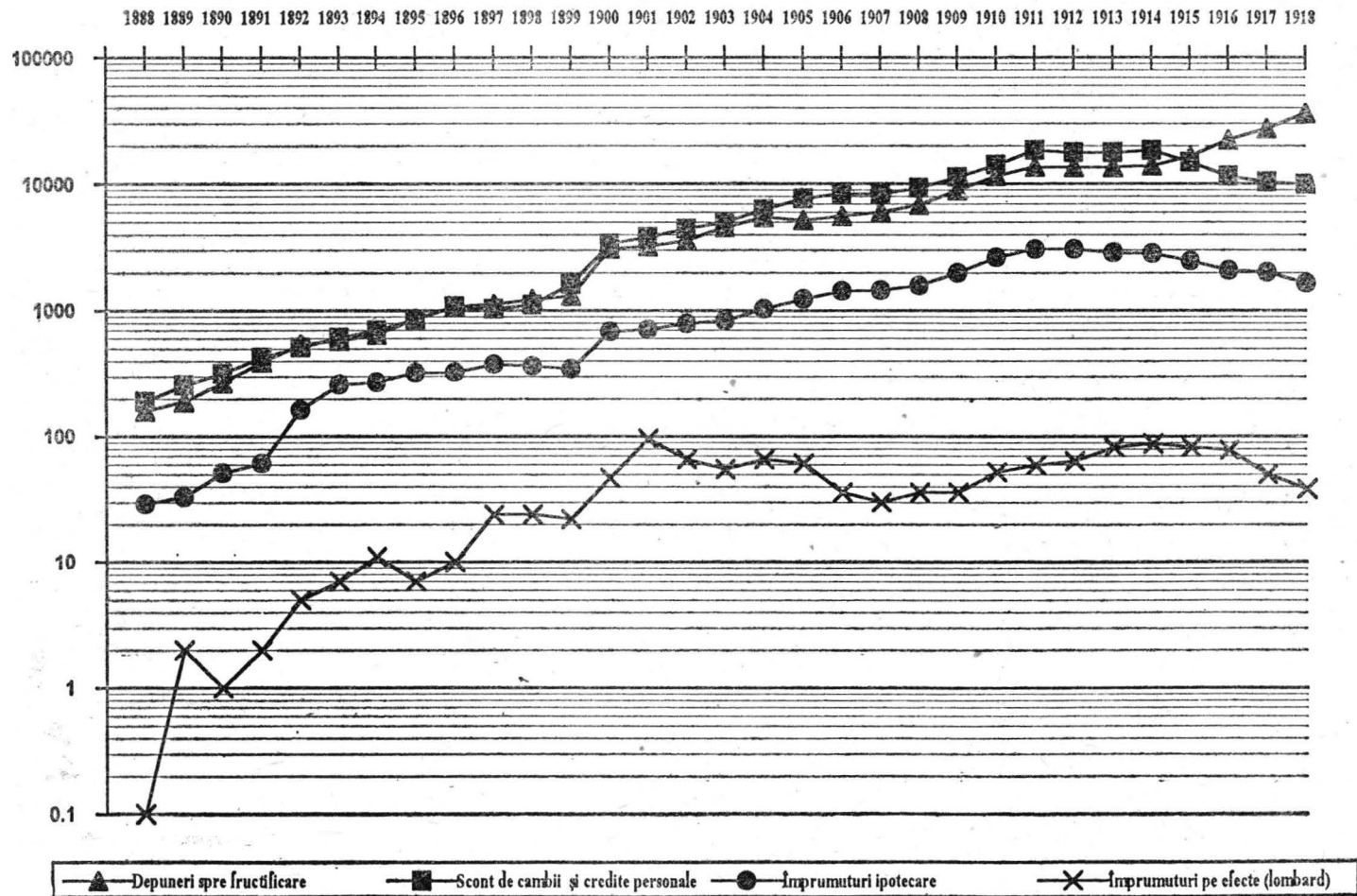
ANEXA 3

Datoriile pe care le avea de încasat banca din Ungaria la sfârșitul anului 1918*

Nr. crt.	Denumirea băncilor	Sold la 31.X.1918		Crescut prin viramente (20.III.1919)		Scăzut prin viramente (20.III.1919)		Starea la 20.III.1919		Scăzut prin viramente 20.III.1919		Crescut		Perioada	Solduri în K	Starea valorii la „Victoria” în lei**		
		K	f	K	f	K	f	K	f	K	Cupoane	Interese						
1	Banca de rentă agrară din Budapesta	981.789	50	2.000	—	—	—	983.789	50	500.000	—	—	4.713	50	30.VI.1923	568.500	258.665	—
2	Banca centrală din Budapesta	411.059	16	424.657	56	7.200	—	828.516	72	—	7.359	76	89.473	52	30.VI.1922	925.350	435.090	—
3	Banca maghiaro-engleză	1.198.639	—	272.060	—	269.685	36	1.201.103	64	1.000.000	—	—	61.204	36	30.VI.1922	262.218	121.067	50
4	Asociația Budapestană a primei case de economii	453.155	74	445.882	75	23.427	66	875.610	83	—	88.965	—	27.924	17	30.III.1923	992.500	450.800	50
5	„Mercur” oficiul de schimb	57.876	—	24.800	—	24.800	—	57.876	—	—	—	—	9.024	—	30.III.1923	66.900	29.852	50
6	Banca comercială vineză	209.269	—	—	—	—	—	209.269	—	—	—	—	26.381	—	30.III.1923	235.650	106.726	—
7	Prima bancă industrială maghiară	699.991	—	—	—	—	—	699.991	—	—	—	—	79.009	—	30.III.1923	779.000	360.297	—
8	Banca maghiară de conturi	85.844	90	—	—	—	—	85.844	90	—	3.740	—	9.815	10	30.III.1923	99.400	46.085	—
9	Banca de credit ipotecar din Budapesta	7.387	50	—	—	—	—	7.387	50	—	—	—	392	50	VI.1922	7.780	3.746	—
10	Banca vineză „Werrein” din Budapesta	18.387	36	—	—	—	—	18.387	36	—	8.259	—	3.712	64	VI.1923	30.350	14.255	—
11	Banca austro-engleză, filiala Budapesta	418.310	—	—	—	—	—	418.310	—	—	—	—	16.598	—	VI.1922	434.908	215.638	50
12	Banca generală de economii din Budapesta	90.917	—	10.300	—	—	—	101.217	—	—	95.000	—	12.063	—	VI.1923	208.280	66.087	50
13	Banca italo-maghiară	4.170	—	35	—	2	—	4.295	—	—	—	—	163	—	VI.1922	4.368	2.085	—
14	Banca națională a Ungariei	942	—	—	—	—	—	940	—	—	—	—	2	—	VI.1922	942	479	50
15	Casa centrală națională maghiară de economii	259.588	—	—	—	—	—	259.588	—	—	154.419	80	56.692	20	VI.1923	470.900	153.310	—
16	Casa de economii unită din Budapesta	57.609	50	—	—	—	—	57.609	50	58.000	—	—	1.362	50	VI.1922	972	29.000	—
	TOTAL:	4.954.932	66	1.179.735	31	325.115	02	5.809.552	95	1.558.000	357.734	56	478.730	40		5.098.018	2.293.195	—

* A.S.A., F.B.V., d. 1, 1918.

** La 31.X.1918 respectiv 20.III.1919.

L'ACTIVITÉ DE LA BANQUE „VICTORIA“ DE ARAD (1887—1918)

(Résumé)

Fondé en 1887, le banque „Victoria“ de Arad est venu à l'appui des nécessités économiques des roumains de Transylvanie, surtout, de ceux des environs de Arad.

Au fin du XIX-me siècle et le debut du XX-me siècle, „Victoria“ est reconnu par la presse de Transylvanie, comme le deuxième banque, après „Albina“.

Parmi les clients se sont trouvés les dirigeants du mouvement national, représentants de l'activisme politique. Le Banque „Victoria“ a constitué, en effet, un important support financier de cette orientation du mouvement politique, car Arad a représentée, dans cette période, un important centre politique.